

Turvallisuusharjoitukset yritysten käyttöön

Matkailuyrityksen varautuminen poikkeaviin tilanteisiin

... ja pojan rekiretk päättöyikin ikävösti

Harjoitus: Yrittäjän vastuu on iso, kun asiakas ei kuuntele ohjeita ja pelastaja aukana. Posiolla testattiin toimintaa koiravaljakko-onnettomuudessa.

no Hämeenniemi

in kairoissa seikkaile-
jelmäpalveluyrityksen
as voi joutua onnetto-
nen jälkeen odottamaan
tuntikausia. Ikävien ti-
den ehkäisemiseksi
än olisi osattava en-
la turvallisuusriskit
s saatava kovakalloi-
siakkaat toimimaan

esti.
asiakkaat huomaa
ntaa ajo-ohjeita en-
ustoon lähtemistä,
iolaisen Kota-Hus-
avaljakkoyrittäjä
sali keskiviikkona
sä onnettomuus-
essa.

a ei välitä ohjeis-
imättä ole vanha
vaan esimerkik-
ies, joka haluaa
oman mieltensä

rvion mukaan
iravaljakkoha-
u siitä, että asi-
ilamäessä jar-
si. Silloin reen
sevät lövety-

Koiravaljakko-

Turvallisuusharjoitukset yritysten käyttöön

Pekka Iivari

Turvallisuusharjoitukset yritysten käyttöön

Matkailuyrityksen varautuminen poikkeaviin tilanteisiin

Sarja B. Raportit ja selvitykset 36/2014

© Lapin ammattikorkeakoulu ja tekijät

ISBN 978-952-316-067-5 (pdf)

ISSN 2342-2491 (verkkojulkaisu)

Lapin ammattikorkeakoulun julkaisuja
Sarja B. Raportit ja selvitykset 36/2014

Rahoittajat: Lapin korkeakoulukonserni LUC
matkailu, Palosuojelurahasto

Kirjoittaja: Pekka Iivari

Kansikuva: Lapin Kansan lehtijuttu 28.11.2013

Taitto: Lapin AMK, viestintäyksikkö

Lapin ammattikorkeakoulu
Jokiväylä 11 C
96300 Rovaniemi

Puh. 020 798 6000

www.lapinamk.fi/julkaisut

Lapin korkeakoulukonserni

Lapin korkeakoulukonserni LUC
on yliopiston ja ammattikorkeakoulun strateginen yhteenliittymä.
Konserniin kuuluvat Lapin yliopisto
ja Lapin ammattikorkeakoulu.

www.luc.fi

Lapin korkeakoulukonserni

Sisällys

ESIPUHE	7
1 HARJOITUSTOIMINNAN TAUSTAT	9
1.1 Kuka hyötyy turvallisuusharjoittelusta?	9
1.2 Harjoittelu kannattaa aina	10
1.3 Verkostossa on voimaa.	11
1.4 Lainsäädäntö velvoittaa varautumaan	12
2 HARJOITUKSEN VALMISTELU	15
2.1 Harjoituksen tarpeen ilmeneminen	15
2.2 Harjoitussuunnitelman laatiminen	16
2.3 Harjoituksen turvallisuus	18
2.4 Harjoituksesta tiedottaminen	20
2.5 Harjoitusta edeltävä koulutus	22
3 HARJOITUKSEN AIKAINEN TOIMINTA	25
3.1 Pienet päivittäisharjoitukset	25
3.2 Harjoituksen toiminnallinen vaihe	29
3.3 Tiedottaminen harjoituksen aikana	33
3.4 Rakennuksesta ja tilasta poistuminen	34
3.5 Harjoituksen arviointi ja seuranta	36
3.6 Kuvaaminen ja muu dokumentointi	37
4 HARJOITUKSEN PÄÄTTÄMINEN JA PURKU	39
4.1 Harjoituksen päättäminen	39
4.2 Purku- ja palautetilaisuus	39
4.3 Harjoituksen muistion laatiminen	40
5 HARJOITUSMALLEJA	41
5.1 Verkostomaiset yhteistoimintaharjoitukset	41
5.2 Harjoituskortit	45
6 YHTEENVETO	57
7 KIRJOITTAJAN ESITTELY	59
8 KIRJALLISUUS JA LÄHTEET	61
LIITTEET	63

Esipuhe

Tämä käsikirja tarjoaa työkaluja arkisten, pienimuotoisten ja hyvin käytännönläheisten turvallisuusharjoitusten suunnitteluun ja toteuttamiseen pienissä ja keski suurissa matkailuyrityksissä. Olen koonnut kansien väliin vuosien varrella kerätyn arvokkaan kokemuksen yrityslähtöisten harjoitusten järjestämisestä. Samalla teos vahvistaa turvallisuusosaamisen painoalaa Lapin ammattikorkeakoulussa. Kirjan avulla siirretään tietoa kentälle ja tuetaan harjoitusten järjestämistä yrityksissä. Vapaasti verkkojulkaisuna saatavan käsikirjan kohderyhmänä ovat ensisijaisesti yritykset mutta kirjasta on hyötyä myös viranomaisille, matkailualan organisaatioille, järjestöille ja oppilaitoksille.

Kirjassa esitellään erikokoisia harjoituksia. Alkusammutusharjoitus tai turvallisuus-kävely ovat hyviä esimerkkejä pienistä mutta tehokkaista harjoituksista, joita yritys voi järjestää omatoimisesti useankin kerran vuodessa. Kirjassa esitellään myös muita yrityslähtöisiä harjoituksia, jotka soveltuvat hyvin pienille yrityksille. Pääosa harjoituksista on evakuointi- ja poistumisharjoituksia mutta kokemusta on saatu myös muista erityistilanteista. Turvallisuusharjoituksista saadut kokemukset soveltuvat laajasti yrityskenttään ja muihinkin organisaatioihin.

Olen kiitollinen Palosuojelurahastolle, joka myönsi kirjalle erityisavustuksen vuonna 2013. Kiitoksen ansaitsevat myös kirjatyötä asiantuntevasti valvoneet ohjausryhmän jäsenet aluejohtaja Pertti Heikkilä Suomen Pelastusalan Keskusjärjestöstä, lakimies Sami Hämäläinen Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry:stä, pelastusjohtaja ja Martti Soudunsaari Lapin pelastuslaitokselta sekä pelastusylitarkastaja Seppo Lehto Lapin aluehallintovirastosta. Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutin inspiroiva työyhteisö on sparrannut kirjoitustyössä.

Kiitän erityisesti projektisuunnittelija Vesa Koivumaata, joka on aktiivisesti kehittänyt yrityskohtaisia turvallisuusharjoituksia Pohjois-Suomessa. Lisäksi hän on kommenteillaan tukenut käsikirjoituksen syntymistä. Olen kiitollinen palautteesta, sekä kriittisestä, että kannustavasta, jota lukijat jaksavat antaa.

Toivottavasti käsikirjasta on hyötyä kaikille turvallisuustyöstä kiinnostuneille. Mikäli lukijan työkaluvalikoima turvallisuuden hallinnassa täydentyy tämän kirjasen avulla, on kirjoittajan toive toteutunut.

PEKKA IIVARI

Projektipäällikkö, Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti

1 Harjoitustoiminnan taustat

1.1 KUKA HYÖTYY TURVALLISUUSHARJOITTELUSTA?

Jokaisella työyhteisön jäsenellä on tärkeä rooli turvallisen työympäristön luomisessa ja ylläpidossa sekä asiakkaiden ja sivullisten turvallisuuden varmistamisessa. Myös muut yhteistyökumppanit edellyttävät sinulta ja yritykseltäsi, että tunnistat oman toimintasi riskit ja hallitset niitä riittävästi. Yrityksesi ei saa olla heikoin lenkki matkailuelinkeinon arvoketjussa.

Turvallisuusharjoituksesta hyötyvät:

1. Yrityksen henkilökunta ja johto
2. Asiakkaat
3. Lähiympäristö/naapurit
4. Alihankkijat
5. Viranomaiset
6. Järjestöt ja oppilaitokset

Turvallisuustyö on edullista. Omatoiminen varautuminen on aina edullisempaa kuin vahinkojen paikkaaminen. Kyse on asenteiden ja toimintatapojen hiomisesta. Turvallisuusharjoitukset ovat merkittävä varautumisen keino. Yritykset voivat kehittää turvallisuuttaan harjoituksilla, jotka keskittyvät arjessa esiintyviin poikkeustilanteisiin ja niiden hallintaan. Tällaisia harjoituksia ovat mm. palo-, pelastus-, poistumis- ja vaaratilanneharjoitukset.

Harjoittelusta on monenlaisia hyötyjä

1. Turvallisuudesta tulee yhteinen ja konkreettinen asia henkilökunnalle
2. Antaa myönteisen signaalin ulospäin yrityksen vastuullisuudesta
3. Toteuttaa hyvää laatua ja kehittää myönteistä turvallisuusasennetta
4. Ylimääräisen sähläämisen poistuminen tuo säästöä
5. Luottamus omaan osaamiseen kasvaa, mikä tuo tehoa työyhteisöön

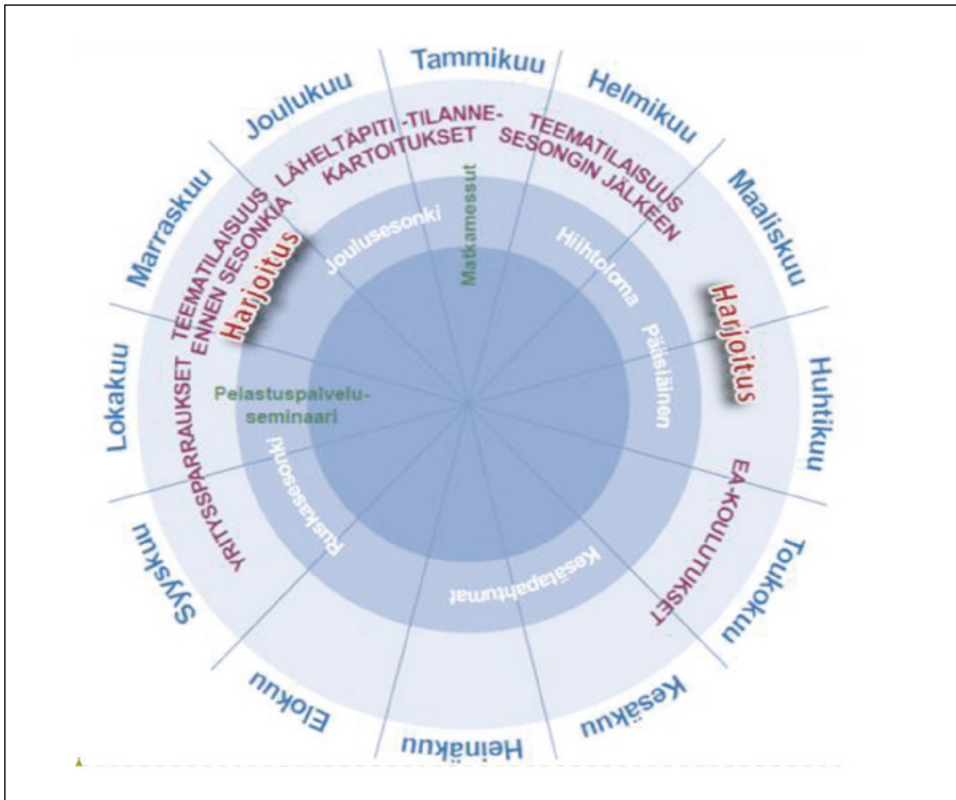
Harjoituksilla jalkautetaan turvallisuusjohtamista käytännön tasolle. Harjoitukset kouluttavat yrityksen henkilökuntaa toimimaan poikkeuksellisissa vaaratilanteissa. Samalla vahvistetaan positiivista turvallisuuskulttuuria yrityksessä ja alihankintaketjuissa. Positiivinen turvallisuuskulttuuri heijastuu laatuun, asiakaspalvelun tasoon ja henkilökunnan työtyytyväisyyteen. Tämä puolestaan tuo liiketoiminnallista lisäarvoa, koska yritys osoittaa olevansa luotettava kumppani.

Harjoitukset ovat arvokkaita oppimisen työkaluja. Niiden avulla hiotaan päivittäistä toimintaa. Henkilöstön lisäksi myös yrityksen kumppanuusverkosto hyötyy harjoituksen järjestämisestä. Harjoituksen avulla viranomaiset ja liiketoimintakumppanit saavat hyvän mahdollisuuden tutustua kohdeyritykseen ja sen turvallisuudenhallintaan. Huoli yhteisestä turvallisuudesta kertoo myös sen, että johtamisen arvot ovat kohdallaan.

1.2 HARJOITTELU KANNATTA AINA

Pelastus- ja evakuoimisharjoitukset sekä muut poikkeavan tilanteen hallintaa kehittävät toimenpiteet edistävät paloturvallisuutta ja arjen turvallisuutta. Harjoittelemalla löydetään hyviä keinoja monenlaisten poikkeustilanteiden hoitamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Myös rakenteelliset puutteet ja kehittämistarpeet paljastuvat viimeistään harjoituksissa. Turvallisuusvälineistö, poistumisreitit, palo-osastoinnit sekä yleinen siisteys ja järjestys ovat rakenteellista turvallisuutta. Henkilökunnan osaaminen puolestaan on toiminnallista turvallisuutta, jota edistetään koulutuksella.

Pelastustoimen harjoitukset ovat osa yrityksen ja työpaikan turvallisuuskoulutusta, johon velvoittaa muun muassa työturvallisuuslainsäädäntö. Yrityksen jokaisen työntekijän tulee tuntea pelastussuunnitelman tai turvallisuusasiakirjan sisältö, osattava tehdä hätäilmoitus kansallisuudesta riippumatta sekä osattava toimia onnettomuus-, vaara- ja vahinkotilanteissa annettujen ohjeiden mukaisesti. Lisäksi jokaisen työntekijän tulee tietää poistumistiet ja kokoontumispaikat sekä osattava käyttää alkusammutusvälineitä, ensiaputarvikkeita ja kylmäsuojausvälineitä.

Kuvio 1. Yrityksen turvallisuustyön vuosikello. Tässä esimerkissä harjoitukset järjestetään aina ennen sesonkia ja sesongin jälkeen (livari, 2012).

1.3 VERKOSTOSSA ON VOIMAA

Yritysten osallistuminen erilaisiin turvallisuusharjoituksiin on lisääntynyt viime vuosina. Tähän on useita syitä. Viranomaiset kannustavat yrityksiä harjoituksiin koska yksityisillä toimijoilla on monenlaista osaamista ja välineistöä, mikä auttaa viranomaisia poikkeavissa tilanteissa. Häiriötilanteiden hallitseminen edistää yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta.

Yritykset ovat keskeisiä kumppaneita kuntien ja kylien arjen turvallisuuden tekijöinä. Matkailualan yrityksillä on varusteiden ja välineiden lisäksi myös erityisosaamista, kuten kielitaitoa tai ensiapuosaamista. Näistä resursseista on merkittävää hyötyä paikallisen ja alueellisen varautumistoiminnan lisäksi myös valtakunnallisessa kriisivalmiuden ylläpidossa.

Turvallisuutta voidaan parhaiten edistää verkostomaisena yhteistyönä. Pienet, muutaman henkilön yritykset ovat erityisen riippuvaisia yhteistyöverkostosta, koska yrityksillä ei ole resursseja moniulotteisen turvallisuuden hallitsemiseen yksin. Palveluketjussa jokaisen yrityksen turvallisuus vaikuttaa kaikkien muidenkin turvallisuuteen. Heikoin lenkki määrittelee turvallisuuden minimin. Yksittäisellä yrityksellä on osaltaan vastuu koko palveluketjun turvallisuudesta (Koivumaa, 2011).

Turvallisuustyötä tehdään yrityksissä hyvällä menestyksellä eri puolilla Suomea. Esimerkiksi lappilainen matkailun turvallisuustyö on saanut vuosien varrella useita kansallisia tunnustuksia. Turvallisuus- ja puolustusasiain komitea myönsi Lapin matkailun turvallisuusverkostolle Timanttitekopalkinnon vuonna 2010. Lisäksi matkailun turvallisuutta jalkauttava turvallisuusjärjestelmähanke on valittu Suomen ammattikorkeakoulujen parhaaksi tutkimus-, kehitys- ja innovaatiokäytänteeksi vuonna 2010 työelämää hyödyntävän uuden tiedon tuottamisessa.

Kuvio 2. Turvallisuusharjoitusten keskeinen verkosto.

1.4 LAINSÄÄDÄNTÖ VELVOITTA VARAUTUMAAN

Turvallisuudesta huolehtiminen on työpaikoilla lakisääteistä ja koskee kaikkia. Pelastuslaki, työturvallisuuslaki, kuluttajaturvallisuuslaki sekä asetukset ja viranomaismääräykset velvoittavat rakennuksen omistajaa, haltijaa tai liiketoiminnan harjoittajaa varautumaan onnettomuuksiin ja uhkatilanteisiin sekä normaaliaikana että poikkeusoloissa. Työnantaja ja työntekijä ovat velvollisia ylläpitämään kiinteistön ja henkilöstön turvallisuutta ehkäisemällä vaaratilanteiden syntymistä sekä varautumalla henkilöiden, omaisuuden ja ympäristön suojaamiseen vaaratilanteissa. Yrityksen pitää varautua sellaisiin pelastustoimenpiteisiin, joihin ne omatoimisesti kykenevät. Turvallisuusharjoitukset ovat olennainen keino edistää omatoimista varautumista.

Pelastustoimen harjoitukset ovat osa yrityksen turvallisuuskoulutusta ja perehdytystä. Yrityksen turvallisuusjohtamisen lakisääteisiin vaatimuksiin sisältyvät myös luvat ja ilmoitukset sekä asiakirjadokumentaatioon liittyvät velvoitteet. Turvallisuusasiakirjat ja pelastussuunnitelmat sekä omavalvontasuunnitelmat ovat lakisääteisiä ja niiden pitää olla kunnossa ennen harjoituksen järjestämistä.

Eräänä omatoimisen varautumisen välineenä voidaan käyttää omatoimisen varautumisen auditointimallia, joka on tarkoitettu sekä pelastusviranomaisille auditoivan palotarkastuksen suorittamiseksi että organisaatioille turvallisuuden ja omatoimisen varautumisen kehittämistä varten.

Harjoitusten järjestämiseen kehottaa myös työpaikalle asetettu omatoimisen varautumisen velvoite, joka määrittää pelastuslaissa. Velvoitteen toteuttaminen edellyttää onnettomuusriskien tunnistamista, arviointia ja ennaltaehkäisyä.

Harjoituksista on saatu seuraavia tuloksia:

1. Päivittäisharjoitukset on mallinnettu sovellettavaksi kaikilla matkailualueilla
2. Työkalu on kehitetty harjoituksen tarkkailua varten
3. Verkoston (yritysten ja viranomaisten sekä järjestöjen ja oppilaitosten) yhteistyö poikkeavissa tilanteissa on lisääntynyt
4. Toimintatavat ovat yhtenäistyneet yritysten välillä
5. Tietoisuus on lisääntynyt eri tahojen velvollisuuksista ja oikeuksista

Tulipalossa tai muussa vastaavassa vaaratilanteessa työntekijöiden ja muiden rakennuksessa oleskelevien on voitava poistua kaikista työpisteistä nopeasti ja mahdollisimman turvallisesti ennalta määrättyyn ja harjoiteltuun kokoontumispaikkaan.

Matkailu-, majoitus- ja ravitsemisliikkeet sijaitsevat usein rakennuskomplekseissa, joissa on vuokralaisena erilaisia yrityksiä vuokraamoista majoituspalveluihin ja lahjatarvikeliikkeisiin. Tällöin on tärkeää, että kiinteistön yhteisiä harjoituksia pidetään säännöllisesti ja kiinteistön evakuoinnin vastuut sovitaan selkeästi. Erityisen tärkeää turvallisuusseikkojen huomioiminen on sellaisissa kiinteistöissä, joissa oleskelee kerrallaan suuri määrä ihmisiä.

Yleisimpiä pelastussuunnitelmissa huomioituja vaara- ja uhkatilanteita ovat:

- tulipalo
- tuhotyö rakennuksessa tai ulkopuolella
- murto/ryöstö/varkaudet
- häiriökäyttäytyminen
- uhkaus
- tapaturmat
- ruokamyrkytys
- sairauskohtaus
- sähkön-, veden- tai lämmönjakelun keskeytyminen
- vesivahinko
- asiakkaan katoaminen
- maastoliikenneonnettomuudet

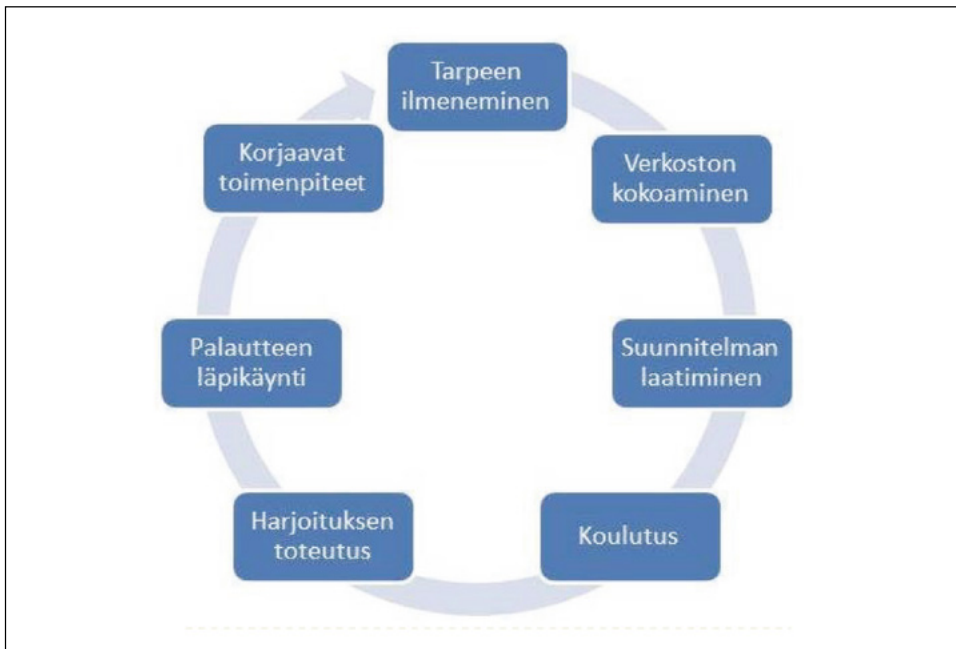
Työturvallisuuslaki säätelee työnantajan ja työntekijän välisiä vastuita sekä yhteistoimintaa työn turvallisuuden varmistamiseksi. Lain mukaisesti työnantaja on velvollinen huolehtimaan työntekijöiden sekä fyysisestä että henkisestä työturvallisuudesta. Laki korostaa työpaikan oma-aloitteista turvallisuuden hallintaa. Työpaikka käsitetään matkailualalla alueeksi, jolla työsuoritukset tehdään. Matkailualan työpaikka ei ole välttämättä rakennuksen sisätila, vaan ulkoalueet, reitit ja muut yrityksen aktiviteettialueet lisäävät harjoituksen järjestämisen vaativuutta mutta samalla myös tarpeellisuutta.

2 Harjoituksen valmistelu

2.1 HARJOITUKSEN TARPEEN ILMENEMINEN

Miten idea harjoituksesta lähtee liikkeelle? Turvallisuusharjoituksen tarve nousee esille usein päivittäisessä työskentelyssä tehdystä havainnosta, joka koskee osaamista, välineistöä tai rakenteita. Yrityksen henkilöstö tai johto voi esimerkiksi esittää, että seuraavaan turvallisuuspäivään sisällytetään käytännön turvallisuusharjoitus. Myös yhteistyökumppani, kouluttaja ja viranomainen on saattanut olla aloitteellinen harjoituksen järjestämisessä.

Harjoituksen järjestämiselle on monta hyvää syytä. Sen avulla testataan kiinteistön pelastussuunnitelman toimivuutta, kohotetaan turvallisuustietoisuutta ja annetaan henkilökunnalle mahdollisuus soveltaa saamaansa koulutusta käytäntöön. Harjoitus tarjoaa myös ainutlaatuisen mahdollisuuden arvioida yrityksen omavalvonnan tasoa sekä toimintakykyä erityistilanteissa.

Kuvio 3. Harjoitusympyrä.

Harjoitus on verrattavissa muihin turvallisuuden jalkautuksen menetelmiin. Tällaisia ovat esimerkiksi turvallisuuskävely tai perehdytyskierros. Näistä kerrotaan lisää kirjassa tuonnempana. Harjoitus ei saa jäädä muusta turvallisuustyöstä irralliseksi toimenpiteeksi. Harjoitus nivelletään turvallisuustyön vuosikelloon (kuvio 1), jossa on määritelty ajankohdat koulutuspäiville sekä perehdytyksiin. Harjoituksia tulisi järjestää vähintään kaksi kertaa vuodessa ja harjoituksista saatua palautetta pitää arvioida huolellisesti myös varsinaisen harjoituspäivän jälkeen.

2.2 HARJOITUSSUUNNITELMAN LAATIMINEN

Harjoituksen suunnittelu kannattaa aloittaa hyvissä ajoin. Näin varmistetaan, että harjoituksen onnistumiseen vaikuttavat asiat ehditään käydä läpi harjoitukseen osallistuvien kanssa. Huolellinen suunnittelu varmistaa harjoituksen onnistumisen. Häteisesti suunniteltu harjoitus voi epäonnistua ja pahimmillaan aiheuttaa vaaratilanteita. Ensimmäinen suunnittelukokous voidaan pitää puoli vuotta ennen harjoitusta. Aikajänne riippuu tietenkin harjoituksen koosta. Pienimuotoinen rastitehtävä voidaan suunnitella muutamaa päivää ennen harjoitusta mutta viranomaisyhteistoimintaa edellyttävän harjoituksen suunnittelu tulee aloittaa ajoissa.

Kuvio 4. Harjoituksen suunnittelua Posiolla.
Kuva: Lapin matkailun turvallisuusjärjestelmähanke.

Haasteena harjoituksen suunnittelussa on miettiä päivittäisen liiketoiminnan jatkaminen harjoituksen aikana. Harjoitus kannattaa suunnitella hiljaiselle sesongille, jolloin asiakasvirrasta johtuvien yllätysten ja häiriöidenkin mahdollisuus minimoituu. Asiakaspalvelun esimerkiksi hotellissa tulisi toimia mahdollisimman normaalisti, ellei hotellin sulkemista harjoituksen ajaksi ole informoitu etukäteen. Asiakkaat yleensä ymmärtävät hyvin harjoituksen aiheuttaman hetkellisen viivästyksen.

Harjoituksen suunnittelu alkaa vapaamuotoisella keskustelulla ja ideoinnilla, jossa käydään läpi harjoituksen tavoitteet, teemat ja resurssit. Lisäksi päätetään siitä kuka toimii harjoituksen johtajana. Harjoituksen johtaja vastaa koko harjoituksen organisoinnista ja harjoitukseen liittyvistä järjestelyistä. Yleensä harjoitukseen osallistuvat organisaatiot vastaavat omista kustannuksistaan itse.

Yrityksen johtaja tai hänen nimeämä muu henkilö toimii harjoituksen johtajana yrityksen sisäisessä harjoituksessa. Pelastusviranomainen toimii pääsääntöisesti harjoituksen johtajana hieman suuremmissa harjoituksissa. Poliisin toimivaltaan liittyvässä etsintäharjoituksessa poliisi toimii johtajana. Suunnittelu ei ole pelkästään kirjallisen harjoitussuunnitelman laatimista vaan sillä myös sitoutetaan henkilöstö ja muut osallistujat harjoitukseen. On tärkeää, että kaikki pääsevät vaikuttamaan harjoituksen sisältöön.

Suunnittelukokouksen asialista

1. Avaus (pelastuslaitoksen edustaja avaa kokouksen)
2. Järjestäytyminen (valitaan puheenjohtaja ja sihteeri)
3. Harjoitussuunnitelman laatiminen ja täydentäminen
4. Harjoituksen turvallisuuden varmistaminen
5. Harjoituksen viestintäsuunnitelma
6. Seuraavan suunnittelupalaverin ajankohta

Suunnitteluryhmän sihteeri laatii harjoituksesta kirjallisen suunnitelman, jossa määritellään harjoituksen ajankohta ja paikka, tavoitteet, osallistujat, alkutilanne, harjoituksen eteneminen, tarvittava kalusto, harjoituksesta tiedottaminen, tarkkailijat ja heidän tehtävänsä sekä eri toimijoiden tehtävien kuvaukset. Harjoitussuunnitelmiin on liitetty kunkin tarkkailualueen turvallisuusohjeet, joista selviää muun muassa poistumisteiden alkusammutuskaluston sijainnit ja poistumisreitit. Harjoitussuunnitelman runko on tämän kirjan liitteenä. Tavoitteiden asettaminen on keskeisin osa suunnittelua. Tavoitteet määrittävät harjoituksen käytännön toteutuksen ja mittarit, joiden perusteella arvioidaan harjoituksen onnistuminen.

Harjoitussuunnitelma laaditaan yhteistyöryhmässä (suunnitteluryhmässä) jonka vetäjänä voi toimia yrityksen johtoon kuuluva henkilö tai vaihtoehtoisesti ulkopuolinen turvallisuusasiantuntija. Kokonaisvastuu harjoituksen suunnittelussa ja valmistelussa jakautuu suunnitteluryhmän jäsenten kesken. Suunnitteluryhmä laatii tarvit-

tavat kirjalliset materiaalit, järjestää dokumentoinnin, arvioi harjoituksen onnistumista ja tekee esitykset turvallisuustyön kehittämiseksi.

Suunnitteluryhmään osallistuu henkilöitä, joilla on näkemystä ja kokemusta yritysturvallisuuden sisällöistä ja harjoituksen järjestämisestä. Yksi ihminen ei voi hallita kaikkia turvallisuuden osa-alueita, joten verkostosta on suuri hyöty yritykselle. Pelastusviranomainen on keskeinen yhteistyökumppani harjoituksen järjestämisessä.

2.3 HARJOITUKSEN TURVALLISUUS

Harjoitusta varten laaditaan turvallisuussuunnitelma, jonka avulla tunnistetut vaaratilanteet ja niiden aiheuttamat riskit torjutaan. Pienten harjoitusten osalta riittää, että harjoituksen suunnittelun yhteydessä tunnistetaan tärkeimmät riskit ja mietitään niiden ennaltaehkäisy. Nämä merkitään harjoitussuunnitelmaan. Erillistä kirjallista turvallisuussuunnitelmaa ei edellytetä pienten päivittäisharjoitusten suunnittelussa.

Myös harjoitukseen osallistumattomat henkilöt on huomioitava kun harjoituksen turvallisuutta suunnitellaan. Yrityksen sisäinen liikenne tai julkinen liikenne voi aiheuttaa vaaratilanteita esimerkiksi kokoontumispaikalla, joka on usein yrityksen lähin paikoitusalue. Tämä ja muut riskit otetaan huomioon turvallisuussuunnittelussa. Mikäli harjoituksesta aiheutuu vaaraa henkilöille tai omaisuudelle, harjoitus keskeytetään välittömästi.

Hyvä keino turvallisuuden varmistamiseksi on suorittaa esimerkiksi turvallisuuskävely, jonka yhteydessä tarkastetaan, että poistumisreitit ovat esteettömiä ja ovet saadaan auki ilman avainta tai muuta apuvälinettä. Lisäksi varmistetaan, että poistumisopasteet ovat kunnossa, alkusammutuskalusto on huollettu ja turvallisuusohjetaulut ovat ajan tasalla. Turvallisuuskävelystä kerrotaan tarkemmin luvussa 3.1.2.

Ulkona pidettävässä harjoituksessa olennaista on seurata säätilan kehittymistä. Valaistus- ja tuuliolosuhteet, lämpötilan jyrkät vaihtelut tai sade voivat muodostaa vaaratilanteita maastossa pidettäville harjoituksille. Tarkkailijoiden tehtävänä on havainnoinnin lisäksi keskeyttää harjoitus niin sanotussa tosivaaratilanteessa ja ilmoittaa asiasta harjoituksen johdolle. Tosivaara ilmoitetaan kaikille huutamalla tai muuten ilmoittamalla ”Tosi vaara”, jolloin toiminta keskeytyy välittömästi. Ensimmäinen huutaja on yleensä se, joka on ensimmäisenä tunnistanut vaaran olemassaolon.

Tosivaarailmoituksen kuullessaan jokaisen osallistujan tehtävänä on lopettaa harjoitus ja noudattaa harjoituksen järjestäjän ohjeita. Yhteystiedot tosivaara-tilanteen varalle on lisätty tarkkailijan lomakkeen kääntöpuolelle. Harjoituksen alussa pidettävässä ohjeistustilaisuudessa varmistetaan, että tosivaaran yhteystiedot ovat myös tarkkailijoiden puhelimissa.

Turvallisuus huomioidaan harjoituksen aikana erillisin ohjein todellisen hätätilanteen varalta. Maalihenkilöille on varattu turvallisuusvarusteita tarpeellinen määrä. Harjoituksen aikana harjoituspaikan henkilöstö ja järjestäjät ovat puhelimin sekä turvallisuusvarustein valmiudessa todellisen vaaran ilmetessä.

Kuvio 5. Huomioliivi, joka henkilökuntaan kuuluvalla on yllään harjoituksessa ja tositilanteessa. Kuva: Oula-Matti Peltonen.

Ennen harjoitusta pitää myös selvittää, onko kiinteistössä harjoituspäivänä käynnissä esimerkiksi huoltotöitä tai sellaisia koulutuksia tai neuvottelutilaisuuksia, joihin osallistuu henkilöitä kiinteistön ulkopuolelta. Huolto- ja korjaustoimenpiteet voivat jatkaa harjoituspäivänä kunhan ulkopuolinen henkilöstö tietää, että harjoitus järjestetään. Muutenkin on tärkeää, että yrityksen elämä soljuisi mahdollisimman normaalisti harjoituspäivänä koska sillä tavoin saadaan todenmukaista tilannekuvaa harjoituksen onnistumiseksi.

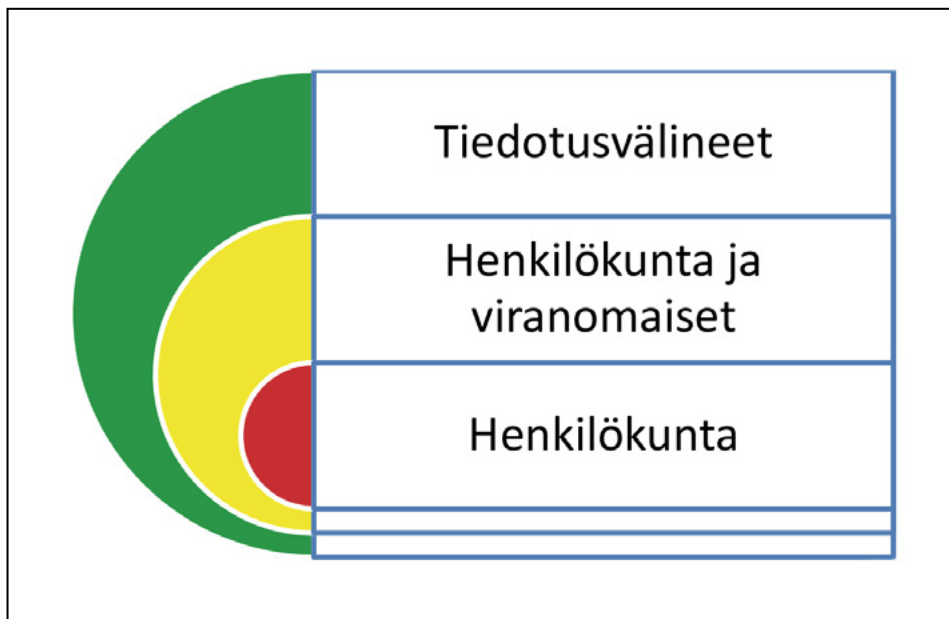
Henkilöstön muita koulutuksia ja erikoistilaisuuksia ei tietenkään kannata järjestää harjoituspäivälle. Asiakkaiden etukäteen varaamat tilaisuudet ja asiakaspalvelu jatkuu normaaliin tapaan myös harjoituspäivänä. Asiakkaita tulee luonnollisesti informoida etukäteen harjoituksesta ja mahdollisuuksien mukaan pyytää heitä osallistumaan. Asiakkaat tai muut ulkopuoliset voivat tehdä arvokkaita huomioita harjoituksen onnistumisesta. Yleensä asiakkaat ymmärtävät hyvin harjoituksen merkityksen ja he pitävät kokemusta hyvin mielenkiintoisena.

Lisäksi kannattaa muistaa, että viranomaiset voivat saada oikean hälytyksen ja toimintakäskyn harjoituksen aikana. Tällöin harjoitusta joudutaan rajaamaan eli toiminta jatkuu yrityksen henkilöstön, paikalle jääneiden viranomaisten ja tarkkailijoiden voimin. Harjoitus voidaan myös joutua keskeyttämään mikäli kaikki harjoituksen avainviranomaiset joutuvat muihin työtehtäviin.

2.4 HARJOITUKSESTA TIEDOTTAMINEN

Harjoitus tarjoaa yritykselle mahdollisuuden osoittaa olevansa vastuullinen yhteistyökumppani, joka toteuttaa positiivista turvallisuuskulttuuria. Myönteinen medianäkyvyys on aina hyödyllistä. Harjoitusta ehdottava yritys voi kuitenkin päättää siitä kuinka julkinen harjoituksesta tehdään. Harjoituksen julkisuus voidaan kuvata sipulimaisina kehinä (kuvio 6). Ulkokehällä kuvataan täysin julkisia harjoituksia, jotka ovat esillä myös tiedotusvälineissä. Isoista harjoituksista kannattaa aina tiedottaa. Suppeimman julkisuuden harjoituksista ja niiden tuloksista tietää vain henkilökunta. Viranomaisille, tarkkailijoille ja lähimmälle alihankintaverkostolle tiedotetut harjoitukset pysyvät nekin suurelta yleisöltä piilossa.

Harjoitukset voivat olla myös yllätyksellisiä henkilökunnalle eli valmistelukin on voitu pitää salassa. Suosituksena on se, että ainakin henkilökunta tietäisi harjoituksesta ennalta. Tällä varmistetaan, että henkilökunta on päässyt vaikuttamaan ja sitoutumaan harjoitukseen.

Kuvio 6. Harjoituksen julkisuuskehät.

Etukäteen tiedetty ja koulutettu harjoitus on paljon hyödyllisempi työyhteisölle kuin yllätyksellinen sokkharjoitus. Henkilökunta voi harjoituksessa juurruttaa hyviä toimintamalleja, joita on käyty läpi harjoituksen ennakkokoulutuksessa. Yllätysharjoituksissa sovelletut puutteelliset toimintatavat voivat jäädä selkätimeen pelkästään yhdenkin harjoituskerran jälkeen. Tämä ei tietenkään ole toivottava lopputulos.

Suurelta yleisöltä salassa pidettävillä harjoituksilla on tietenkin perusteensa. Tämä nähdään nykyisin liiketoimintaetuna ja se toimii jopa osana markkinointia. Tärkeintä on tietenkin itse harjoituksen pitäminen, ei niinkään se, että onko se kaikille julkinen.

Aidin ja pojan rekiretki päättyikin ikävästi

LK 28/11-13

Harjoitus: Yrittäjän vastuu on iso, kun asiakas ei kuuntele ohjeita ja pelastajat ovat kaukana. Posiolla testattiin toimintaa koiravaljakko-onnettomuudessa.

Reino Hämeenniemi

Lapin kairoissa seikkailu- ja ohjelmapalveluyrityksen asiakas voi joutua onnettomuuden jälkeen odottamaan apua tunteiksi. Ikävien tilanteiden ehkäisemiseksi yrittäjän olisi osattava ennakoida turvallisuusrisikit ja myös saatava kovakalloisetin asiakkaat toimimaan turvallisesti.

– Riskiasiakkaat huomaa jo, kun antaa ajo-ohjeita ennen maastoon lähtemistä, kertoi posiolaisen Kota-Huskyn koiravaljakko-yrittäjä Lauri Sassali keskiviikkona järjestetyssä onnettomuus-harjoituksessa.

– Se, joka ei välitä ohjeita, ei välttämättä ole vanha mummeli, vaan esimerkiksi hauska mies, joka haluaa tehdä asiat oman mielenisä mukaan.

Sassalin arvion mukaan suurin osa koiravaljakkoahavereista joutuu siitä, että asiakas ei osaa alimässä jarruttaa tarpeeksi. Silloin reeni vetoilinat pääsevät löystymään ja reki voi holtittomasti ohjautua vaikka puuhun.

ENNAKKOTIETOA asiakkaita, esimerkiksi heidän allergioistaan ja kunnostaan, olisi saatava niin paljon kuin mahdollista, sanoi kuusamolainen lumikenkäretkiä tarjoava yrittäjä Chris White.

Koivumaan mukaan varsinakin moottorikelkkasafareille tulevat matkailijat saattavat piimittää sairauksiaan pelitessään, että ne estävät safarille pääsyn.

– Ikävistä asioista ei kerro-

Koiravaljakko-onnettomuus-harjoituksessa Posiolla kokeiltiin makaavan potilaan lämpösuojaa. Siihen kääryntynyttä yrittäjä Chris Whitea kantoivat opiskelija Sakari Mustonen (vas.), Vapepa-aktiivi Kalevi Immonen, palopäättikkö Veli Määttä ja apopas Peter Finnäs.

ta, mutta raskaana olemisesta kyllä, sillä se on iloinen asia.

Kaikilla luontomatkailun harjoittajilla olisi hyvä osallistua turvallisuus-koulutukseen, sanoivat onnettomuus-harjoitusta seuranneet posiolaiset poromatkailutilan yrittäjät Manne Mourujärvi ja Christina Mourujärvi.

– Yrittäjille on hyödyllistä käydä asioita läpi yhdessä, toteasi Posion matkailuyhdistyksen toiminnanjohtaja Sonja Kinnunen.

Lapin matkailun turvallisuusjärjestelmän asiantuntija Vesa Koivumaa käytti Tornion Vojakkalan vuoden 2005 valjakkoturmaa varoitettavana esimerkkinä yrittäjän taloudellisista ja muista riskeistä.

HARJOITUKSESSA Lauri ja Marika Sassalin yrityksen lähisuolla lapsiasiakas menetti tajuntansa ja äiti loukasi jalkansa.

Ajatus-asolla onnetto-

muus sijoittui horisontissa siintävän Riisitunturin kansallispuiston sydämeen Kolmiloukkoslammen kupeelle. Siellä olisi pelastuslaitoksen kelloa ja kuonurekeä varuudessa pitänyt torjua kylmää ainakin tunnin verran.

Naapuri Urho Määttä osallistui harjoitukseen ajamalla Kolmiloukkoseen ja soittamalla sieltä 112-testipuhelun. Hälytyskeskus onnistui hyvin paikantamaan, missä hätä oli.

Tausta

Turvallista retkeä

Kuluttajaturvallisuuslain mukaan esimerkiksi seikkailu-, elämys- ja luontopalvelun tarjoajan on tehtävä kirjallinen ilmoitus kunnan terveysvalvontaviranomaiselle ja ylläpidettävä omaa turvallisuus-suunnitelmaa.

Kuvio 7. Sanomalehtijuttu Posiolla pidetystä koiravaljakko-harjoituksesta.

Lähde: Lapin Kansa 28.11.2013.

Sisäisen tiedottamiseen liittyy myös se, että harjoituksesta ilmoitetaan Hätäkeskukseen (HÄKE) jo suunnitteluvaiheessa. Pelastuslaitos järjestää harjoitusta varten varanumeron johon soitetaan harjoitushätäpuhelu. Myös muille tahoille kuten esimerkiksi hotellin naapurille ilmoitetaan harjoituksen järjestämisestä, jolla vältetään naapurin ylimääräinen hämminki ja huolestuminen. Työterveyshuolto kannattaa myös kutsua seuraamaan harjoitusta.

Harjoitukseen voidaan kutsua tiedotusvälineitä paikalle. Kutsu sovitaan yhteistyössä yrityksen ja viranomaisten kanssa. Tiedotusvälineille voidaan lähettää media-

tiedote ennen harjoitusta. Tiedotusvälineille annetaan myös mahdollisuus palautetilaisuudessa kommentoida harjoituksen tuloksia. Erityisesti kriisiviestintäharjoituksissa tiedotusvälineiden läsnäolo tuo harjoitukseen asiantuntemusta ja todellisuuden tuntua. Tällaisessa harjoituksessa tiedotusvälineiden edustajat ovat voineet osallistua myös harjoituksen suunnitteluun.

2.5 HARJOITUSTA EDELTÄVÄ KOULUTUS

Harjoitusta pohjustava turvallisuuskoulutus voidaan järjestää muutamaa päivää ennen harjoitusta tai vaihtoehtoisesti harjoituspäivänä. Koulutuksessa opitaan oikeat toimintamallit ja rakenteellinen turvallisuus ensin teoriassa. Koulutustilaisuuteen kutsutaan henkilökunnan lisäksi harjoitukseen osallistuvat viranomaiset, tarkkailijat ja kouluttajat. Esittelypuheenvuoroja pitävät ainakin kohteena oleva yritys, pelastuslaitos, terveystarkastaja/terveystarkastaja, poliisi, ensihoito/sairaankuljetus ja tarvittaessa muut tahot kuten henkisen ensiavun asiantuntijat.

Tarpeen mukaan koulutustilaisuudessa voi olla myös yhteistyöyrityksiä. Koulutustilaisuus tai ainakin sen ydinkohdat on käytävä läpi myös kieliversiona (englanniksi) mikäli harjoitukseen osallistuu vieraskielistä henkilökuntaa, ulkomaisia maalihenkilöitä (esimerkiksi opiskelijoita) ja tarkkailijoita.

Koulutustilaisuudessa voidaan tarkastaa esimerkiksi hotellin evakuointikassin sisältö

1. Huomioliivit
2. Taskulamppu/otsalamppu
3. Pihdit oviketjujen katkaisemiseksi
4. Megafoni
5. Muistiinpanovälineet
6. Sticker-liimalappuja tarkistettujen huoneiden merkitsemiseen
7. Evakuointitilanteen toimintaohje

Koulutuksessa käydään läpi harjoitussuunnitelman sisällön lisäksi henkilökunnan toimintaohjeet eri vaaratilanteisiin, turvallisuusvälineet, harjoituksen tavoitteet ja viranomaisten (poliisi, pelastustoimi, ensihoito) toimintavastuut.

Tilaisuudessa kerrataan hätäilmoituksen tekeminen ja poistumiskäskyn antaminen. Lisäksi sovitaan vaihtoehtoisesta tavasta antaa poistumiskäsky. Henkilökunnan toimintaohjeet (mm. rakennuksesta poistumisen ohjeistus) ja yhteystiedot päivitetään ennen harjoitusta. Turvallisuuskävely ja perehdytys voidaan kytkeä koulutustilaisuuden sisältöön.

Kuvio 8. Harjoitusta edeltävä koulutustilaisuus Saariselällä 2011 (Lapin matkailun turvallisuusjärjestelmähanke, 2011).

Koulutus antaa henkilökunnalle ja tarkkailijoille mahdollisuuden esittää kysymyksiä, jotka selkeyttävät avoinna olevia asioita. Koulutustilaisuudessa voidaan jakaa harjoitussuunnitelma sekä muu kirjallinen materiaali kuten esimerkiksi lomakkeet tarkkailijoille. Tämä nopeuttaa varsinaisen harjoituksen käynnistämistä. Koulutuspäivän puheenjohtajana toimii harjoituksen johtaja tai hyvää turvallisuustyön kokemusta omaava henkilö. Hän pitää huolen myös aikataulusta.

Tilaisuus ei saa venyä liian pitkäksi. Pari tuntia riittää hyvin asioiden läpikäyntiin. Koulutuspäivän osallistujat antavat palautteen, jota tilaisuuden järjestäjät analysoivat. Palaute annetaan harjoituksen päättyessä, mikäli koulutus pidetään harjoituspäivänä.

Hotelli Santa Clausin poistumisharjoitus 16.4.2012

Rovaniemeläinen hotelli Santa Claus järjesti pelastusharjoituksen, jonka tavoitteena oli kehittää henkilökunnan toimintatapoja tulipalon sattuessa. Harjoituksessa hiottiin myös liikuntaesteisen asiakkaan pelastamista. Ulkopuolisia osallistujia oli noin 70 henkilöä. He seurasivat harjoitusta hotellin konferenssitilan laajalta näytöltä, johon lähetettiin on-line tilannekuvaa kolmen kameran välityksellä. Toteutustapa sai erityistä kiitosta. Pelastuslaitos toimi harjoituksen vastuuviranomaisena. Ensihoito ja poliisin henkilöstö tarkkailivat harjoitusta.

3 Harjoituksen aikainen toiminta

3.1 PIENET PÄIVITTÄISHARJOITUKSET

Pienet omatoimiset harjoitukset sopivat hyvin osaksi laajempaa turvallisuuspäivää, mutta ne voidaan toteuttaa myös sellaisenaan hyvin kustannustehokkaasti. Kirjassa esitellään aluksi muutama omatoimisesti järjestettävä harjoitus, jotka vahvistavat yrityksen turvallisuuskulttuuria vaatimatta kuitenkaan merkittäviä ajallisia tai rahallisia resursseja.

Omatoimiharjoitusten esittelyn jälkeen kerrotaan yleiset periaatteet ja vaiheet harjoitusten suunnittelusta ja toteuttamisesta. Vaiheistus soveltuu kaikenlaisten harjoitusten suunnitteluun ja läpiviemiseen. Kirjan loppupuolella lukija perehdytään hie-
man laajempien verkostoyhteistyönä toteutettavien harjoituksen sisältöihin.

3.1.1 Häät ilmoituksen tekeminen

Jokaisen matkailuyrityksen työntekijän pitäisi osata tehdä hättilmoitus. Ilmoitus tehdään aina kiireellisissä, todellisissa hätätilanteissa hengen, terveyden, omaisuuden tai ympäristön ollessa uhattuna tai vaarassa, tai jos on syytä epäillä näin olevan. Häät-numeroon soittamista voidaan harjoitella. Harjoituksella ei tietenkään saa aiheuttaa aiheetonta hälytystä. Tämä vältetään käyttämällä mykkää puhelinta, jossa ei ole SIM korttia ja akkua.

Hätäkeskuslaitoksen sivuilta (www.112.fi) saa hyviä ohjeita hätäpuhelun soittamiseen. Harjoitusta voi parhaiten vetää sellainen henkilö, joka on joutunut soittamaan hätäkeskukseen. Tällä tavoin saadaan jaettua kokemuksia hätäpuhelun suorittamisesta todellisessa tilanteessa.

Harjoituksen saa sopivasti käyntiin esimerkiksi tulostamalla yritystä koskeva hättilmoitusohje hätäkeskuslaitoksen verkkosivuilta. Ohje kannattaa tulostaa myös englanninkielisenä. Puheluharjoituksen voi tehdä tulostetun ohjeen mukaisesti.

3.1.2. Turvallisuuskävely

Turvallisuuskävelyllä tutustutaan yrityksen rakenteisiin ja toimintaan turvallisuuden näkökulmasta. Kävely tehdään yrityksen tiloissa ja aktiviteettipaikoilla ja se voidaan aloittaa esimerkiksi yrityksen neuvottelutiloista. Turvallisuuskävely voidaan toteuttaa esimerkiksi siten, että henkilökunta jaetaan kolmen hengen ryhmiin joissa kierretään turvallisuuskävelyn rasti ennalta valmistellun havainnointipohjan mukaan. Vaihtoehtoisesti kävely toteutetaan vuoropäällikön johdolla kiertäen kiinteistön kriittiset

paikat. Jokaisella rastilla vuoropäällikkö esittää henkilökunnalle kysymyksen tai antaa tehtävän jolla henkilökunta aktivoidaan itse miettimään asiaa (Kytömäki, 2011).

Kävelyn aikana käydään katsomassa esimerkiksi alkusammuttimien sijainnit, palo-ilmoitinkeskus, kuulutusjärjestelmä, ilmastoinnin ja veden sulkuventtiilit, ensiapukaappi, palo-oven toiminta, poistumisreitti, varareitit ja kokoontumispaikka. Kävely on hyvä suorittaa myös ennen harjoitusta tapahtuvassa koulutuksessa. Tietoa esimerkiksi paloilmoitinlaitteen käytöstä ja ylläpidosta saa Suomen Pelastusalan Keskusjärjestöltä (SPEK). SPEKin oppaita kannattaa hyödyntää yrityksen turvallisuuskoulutuksessa (www.spek.fi/Suomeksi/Paloturvallisuus/Oppaita).

Ohjelmapalveluyrityksen turvallisuuskävelyllä voidaan käydä katsomassa ohjelmapalvelun turvallisuusvälineet (valjaat, kypärät, pelastusahkiot, jne.) sekä reittien kunto ja profiili. Jokaisessa kohteessa tulee kertoa kohteen merkitys henkilöstön ja asiakkaiden turvallisuudelle.

Turvallisuuskävely sisällytetään uuden työntekijän perehdytysohjelmaan, mutta yhtä hyvin se soveltuu myös vanhojen työntekijöiden taitojen ja asenteiden kehittämiseen. Turvallisuuskävelyllä voi olla mukana koko henkilökunta tai se voidaan tehdä pareittain. Parit on hyvä muodostaa kokeneesta ja perehdyttävästä henkilöstä. Sisällöt ovat sovellettavissa yrityskohtaisesti ja mielikuvitusta saa käyttää turvallisuuskävelyn toteuttamisessa. Turvallisuuskävelyn johdannaisena voidaan järjestää myös pienimuotoinen poistuminen rakennuksesta, esimerkiksi kerroksittain.

Turvallisuuskävelyn sisällön suunnittelussa auttaa esimerkiksi Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön (SPEK) laatima tarkastuslista (www.spek.fi). Hyvää ohjeistusta löytyy myös Suomen Palopäällystöliiton Turvallisuuskävelyoppaasta.

3.1.3 Alkusammutusharjoitus

Alkusammuttimia ovat sammutuspeite, käsiammuttimet ja pikapalopostit. Myös vesi on tehokas ja helposti saatava sammutusaine, jolla voi sammuttaa kaikkia muita paloja paitsi rasvojen, palavien nesteiden sekä sähkölaitteiden paloja. Tulipalojen alkusammutus kuuluu kansalaistaitoihin.

Kuvio 9. Pieni alkusammutusharjoitus. Kuva: Lapin matkailun turvallisuusjärjestelmä.

Alkusammutusharjoituksessa voidaan sammuttaa vaikkapa tynnyrin puolikkaaseen laitettu palava neste. Monilla paikallisilla pelastuslaitoksilla järjestetään vuosittain avoimien ovien päiviä, joissa sammuttimien ja sammutuspeitteiden käyttöä voi harjoitella.

Paikalliset palolaitokset järjestävät alkusammutuskoulutusta erikseen myös yrityksille. Alkusammutuskoulutuksen tavoitteena on antaa osallistujalle riittävät taidot palonalkujen sammuttamiseen ja näin vähentää tulipaloista aiheutuvia vahinkoja. Alkusammutuskoulutus koostuu Palopäälystöliiton Alkusammutusharjoitus-oppaan sisällön mukaisesta teoriaosuudesta ja sammutuspeitteen ja käsisammuttimen käyttöharjoituksista

Alkusammuttimet ovat näkyvällä paikalla ja jokaisen pitää tietää niiden sijainti. Alkusammutusta voidaan harjoitella yrityksessä omatoimisesti esimerkiksi vanhentumassa olevilla sammuttimilla. Taajama-alueella avotulen teko on kielletty, joten harjoitus edellyttää pelastuslaitoksen luvan. Taajama-alueen ulkopuolellakaan ei saa sytyttää avotulta metsäpalovaroituksen voimassa ollessa. Alkusammutusharjoituksesta ilmoitetaan myös naapureille. Harjoituksesta ei saa aiheutua palon leviämisen vaaraa.

3.1.3 Hätäensiapuharjoitus

Tapaturmat, onnettomuudet tai äkilliset sairastumiset kuuluvat arkipäivään. Näissä tilanteissa perheenjäsenen, työtoverin tai ystävän antama ensiapu voi pelastaa hengen. Siksi on tärkeää, että mahdollisimman moni osaa antaa ensiapua.

Hätäensiapuharjoitus voidaan pitää tavallisena toimistuhuoneharjoituksena yrityksen sisätiloissa tai vaihtoehtoisesti ulkotiloissa esimerkiksi maastossa. On tärkeää, että henkilöstö saa jossain vaiheessa harjoitella mahdollisimman todennäköisissä

Kuvio 10. Ski Patrol -harjoitus Himoksella. Kuva: Oula-Matti Peltonen.

olosuhteissa. Hätäensiavun antamista voidaan harjoitella esimerkiksi SPR:n kouluttajan johdolla tai tutustumalla omatoimisesti ensiapuoppaisiin. Ensiavun antamiseen on tarjolla runsaasti materiaalia, joka perehdyttää aiheeseen (www.ensiapuopas.com).

Lisäksi Suomen Punainen Risti järjestää kursseja säännöllisesti ympäri valtakuntaa (www.punainenristi.fi/opi-ensiapua).

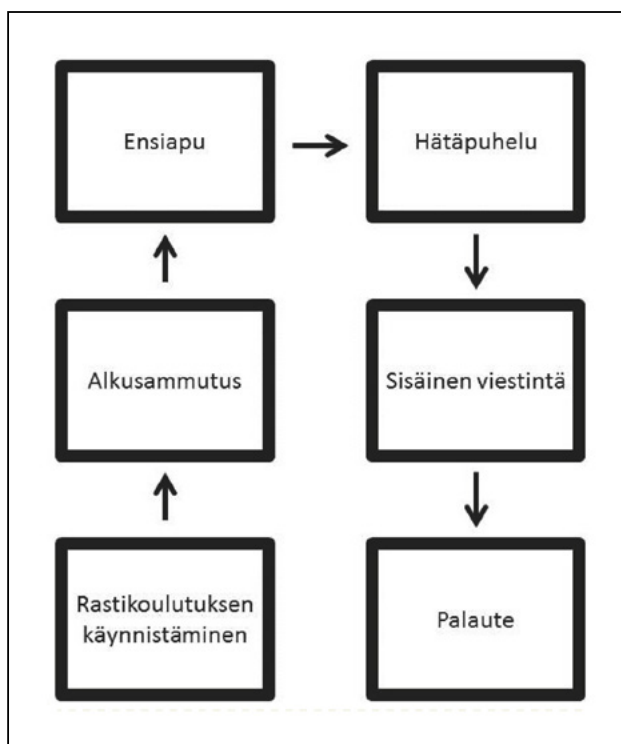
3.1.4 Riskienkartoitustyöpaja

Jokaisen työntekijän pitää tuntea työnsä tai työympäristönsä aiheuttamat riskit omalle ja asiakkaiden turvallisuudelle. Työturvallisuuslakikin velvoittaa työn, työympäristön ja työolojen riskien arviointiin. Tämä sisältää työssä esiintyvien vaarojen ja haittojen eli vaaratekijöiden tunnistamista, vaaratekijöiden aiheuttamien riskien suuruuden määrittämistä, riskien merkittävyyden arviointia ja toimenpiteitä riskien poistamiseksi tai pienentämiseksi siedettävälle tasolle. Harjoituksen valmisteluun saa hyvää sisältöä esimerkiksi Suomen Riskienhallintayhdistyksen ylläpitäältä PK-RH-riskienhallintasivustolta (www.pk-rh.fi)

Riskien arvioinnin tavoitteena on löytää tehokkaita toimenpiteitä työn turvallisuuden parantamiseksi, vahinkojen ennaltaehkäisemiseksi ja vahinkokustannusten minimoimiseksi. Riskien kartoittaminen ja niiden hallinnan suunnittelu voidaan toteuttaa yrityksen työpajana. Jokainen työntekijä on työpisteensä paras riskien asiantuntija. Sen vuoksi kaikkien mielipide ja osallistuminen on erittäin tärkeää. Työpajaharjoitus antaa samalla sisältöä yrityksen pelastussuunnitelmalle, turvallisuusasiakirjalle ja muille turvallisuusdokumenteille.

3.1.5 Turvallisuus-rastiharjoitus

Rastiharjoitus toteutetaan siten, että pienet harjoitukset niputetaan kokonaisuudeksi, joka yhdistää edellä mainitut harjoitukset mielekkääksi koulutuspäiväksi. Rastikoulutuspäivä voidaan järjestää yrityksessä hyvin nopealla aikataululla. Yrityksen pihalle, sisätiloihin tai molempiin voidaan pystyttää erilaisia tehtäviä, rasteja,

Kuvio 11. Turvallisuuspäivään nivelletyn rastikoulutuksen kiertosuunta.

joita henkilökunta ratkaisee. Rasteja voi olla yksi, mutta useampi rasti lisää harjoitukseen toiminnallisuutta ja mielenkiintoa. Rasteja ei pidä tehdä kuitenkaan liikaa. Suositeltava määrä on kahdesta neljään tehtävää.

Harjoitukseen osallistujat kiertävät rastilta toiselle ratkaisten tehtäviä ohjaajan valvonnassa. Rastitehtävät voivat olla myös osa jotakin isompaa harjoitusta tai niillä voidaan elävöittää henkilökunnan yhteistä turvallisuuspäivää luentojen ohessa.

Kuva 12. Luonto-opas Sami Rautiainen (Wildlife Safaris Finland) maastopelastusharjoituksessa Viiksimossa Kainuussa. Kuva: Wildlife -hanke ja Lapin matkailun turvallisuusjärjestelmä.

Yllä esitellyt harjoitukset tuovat yritykseen vahvaa turvallisuuskulttuuria ja niiden valmistelu ja toteuttaminen on melko vaivatonta. Kun harjoitus on kerran pidetty, niin seuraavalla kerralla harjoituksen valmistelu voidaan tehdä hyvällä kokemuksella.

3.2 HARJOITUKSEN TOIMINNALLINEN VAIHE

Harjoituksen toiminnallisella vaiheella tarkoitetaan harjoituksen varsinaista toteutusta harjoituspäivänä. Harjoitus alkaa ohjeistustilaisuudella, johon osallistuvat suunnitteluryhmän ja tarkkailijoiden lisäksi myös maalihenkilöt.

Tilaisuuden alussa varmistetaan, että tarkkailijoilla on harjoituksen aikana tarvittavat materiaalit ja he ovat tutustuneet tarkkailtavaan kohteeseen, yleiseen turvallisuuteen ja harjoitussuunnitelmaan. Lisäksi tarkkailijoiden pitää tuntea keskeiset harjoitukseen liittyvät riskit ja muut turvallisuusseikat. Tämän vuoksi turvallisuus-

ohjeistus käydään läpi ennen harjoituksen käynnistämistä. Tilaisuudessa kerätään myös nimilista harjoitukseen osallistuvista henkilöistä. Nimilista liitetään harjoituksen jälkeen yrityksen turvallisuuskansioon.

Kuvio 13. Hotelli Santa Claus, evakointiharjoituksen seuranta auditoriossa.
Kuva: Lapin matkailun turvallisuusjärjestelmähanke.

Harjoituksen toteutuspaikka on luonnollisesti yrityksen tila ja toimintaan liittyvä ulkoalue. Harjoitukselle varattu alue pitää mahdollisuuksien mukaan eristää ulkopuoliselta liikkumiselta vaaratilanteiden ehkäisemiseksi. Harjoitusvalmisteluiden yhteydessä varmistetaan, että toiminta tai rakenteet eivät luo vaaratilanteita harjoituksen aikana. Yrityksen johto järjestää opastuksen pelastusyksiköille ja järjestää vartioinnin jotta sivullisia ei pääse kiinteistöön. Eristäminen ei aina ole mahdollista mutta silloinkin on hyvä tiedottaa lähiympäristöä esimerkiksi kyltein. Tällä tavalla vältetään myös väärinkäsitysten syntyminen. Joku voi luulla, että on tosi kyseessä aiheuttaen siten ylimäärästä vaivaa myös pelastusviranomaisille.

1. Tee nopeasti työn kannalta välttämättömät toimenpiteet; sulje kassa, poista tarjousasiakirjat pöydiltä
2. Ota pelastuskassista huomioliivit ja muu tarpeellinen välineistö
3. Siirry poistumisreitit läheisyyteen
4. Ohjaa asiakkaat ja sivulliset poistumisreittejä pitkin kokoontumispaikalle
5. Tarkista kerros tai vyöhyke josta olet vastuussa. Katso ripeästi asiakas-WC-tilat, takahuoneet ja hissien tilanne. Merkitse tarralapuilla tarkastamasi tilat
6. Varmista poistuminen muun henkilökunnan kanssa
7. Tee ilmoitus tilojen tyhjentymisestä pelastustoiminnan johtajalle

Harjoituksessa voidaan käyttää keinosavua, potilasmaskeerauksia tai muita tehosteita, jotka tuovat harjoitukseen toden tuntua. Keinosavulla voidaan sulkea normaalisti käytössä oleva poistumistie, jolloin ihmiset ohjautuvat toimimaan tilanteen mukaisesti. Näin opitaan käyttämään muita poistumisreittejä ja ihmisille voidaan tehokkaasti viestittää savun aiheuttama vaaratilanne. Tehosteiden ajoitus ja sijoitus pitää miettiä tarkkaan. Esimerkiksi savukone huonosti sijoitettuna aiheuttaa vaaratilanteita.

Viiksimon eräpelastusharjoituksen ohjelma

Paikka: Boreal Wildlife Centre (BWC), Viiksimo Kuhmo

Aika: 8.4.2013

Päivän ohjelma:

8.00–10.00 Toimihenkilöiden harjoituspuhuttelu

10.00–11.30 Johdatus harjoitukseen

- Tervetulotoivotukset ja toimijoiden esittely

- Harjoituksen tavoitteet, pääpiirteinen kuvaus harjoituksen kulusta

- Viranomaistoiminnan periaatteet,

viranomaisten tehtävät ja vastuut harjoituksen aikana

- Harjoituksen turvallisuus ja huomioon otavat asiat

- Tosi vaara -tilanne ja harjoituksen keskeyttäminen

11.30–12.00 Lounas

12.15–14.00 Harjoituksen läpivienti

14.00–16.00 Palautekeskustelu

Osallistujat:

1. Luontomatkailuyritysten edustajat

2. Opiskelijat maalihenkilöinä ja ohjaavat opettajat

3. Viranomaiset

Savukoneen käyttämiseen liittyy teknisiä seikkoja jotka on syytä huomioida. Esimerkiksi automaattinen paloilmoinnilla tulee olla kytkettynä irti jos käytät savukonetta. Tilat pitää tuulettaa huolellisesti harjoituksen jälkeen. Koneen käytöstä pitää ilmoittaa hätäkeskukseen.

Harjoituksissa on käytetty maalihenkilöitä, jotka voivat esimerkiksi piiloutua poistumisharjoituksessa kiinteistön tiloihin. Maalihenkilöt simuloivat myös liikuntarajoitteista asiakasta. Loukkaantumisten näyttelemisen voi tulla kyseeseen erityisesti, kun halutaan testata henkilöstön ensiapuvalmiuksia.

Lapset ovat harvoin mukana harjoituksen maalihenkilöinä. Lasten osallistuminen on kuitenkin mahdollista vanhempien suostumuksella. Lapissa on pidetty esimerkiksi rinneonnettomuusharjoituksia, joissa on ollut mukana lapsia. Kokemukset ovat hyviä ja lapset eläytyvät innokkaasti teemaan. Harjoituksen turvallisuus on tällöin varmistettava erityisen huolellisesti.

Sivullisille kuten ulkomaisille matkailijoille harjoitus on usein mielenkiintoinen elämys. Tämä koettiin esimerkiksi Kemlin Lumilinnan pelastusharjoituksessa helmikuussa 2013. Harjoituksessa sattumalta mukana olleet japanilaiset matkailijat olivat hyvin innoissaan kokemuksesta. Parhaimmillaan harjoituksesta rakentuu elämys-tuote.

Kuvio 14. Lumilinnan evakuointiharjoitus 2013.
Kuva: Lapin matkailun turvallisuusjärjestelmähänke.

Harjoituksen intensiivisen osuuden ihanteellinen kesto-aika on puolesta tunnista tuntiin. Sen jälkeen maalihenkilöiden ja tarkkailijoiden keskittymiskyky alkaa herpaantua. Omaksuttavia ja pöytäkirjaan purettavia asioita tulee tunnin sisällä aivan riittävästi.

Harjoituksen intensiivisen jakson aikana pitää koko ajan tarkkailla harjoituksen turvallisuutta. Esimerkiksi onnettomuuden uhreja näyttelevät maalihenkilöt voivat altistua kylmälle mikäli ulkoilmassa järjestetty harjoitus pitkittyy. Tämän vuoksi on suositeltavaa, että maalihenkilöiden turvallisuudesta huolehtii oma vastuhenkilö.

Harjoitusta edeltävässä koulutustilaisuudessa on hyvä muistuttaa, että jokainen harjoitukseen osallistuja vastaa itse terveydentilastaan. Osallistujat ovat velvollisia ilmoittamaan harjoituksen johtajalle huonovointisuudestaan tai muusta esteestä osallistua harjoitukseen. Puutteista tai poikkeavista tilanteista pitää ilmoittaa välittömästi harjoituksen johtajalle. Vaaratilanne pitää ilmoittaa sovitusti tosivaarailmoituksella sekä sovitusti kieliversioina. Kaikki poikkeavat tilanteet, esimerkiksi maali-

Kuvio 15. Hiihtohissin pelastusharjoitus Rukalla.
Kuva: Oula-Matti Peltonen.

henkilöiden vilunväristykset, eivät välttämättä vaadi harjoituksen keskeyttämistä. Tällöinkin pitää ryhtyä toimenpiteisiin vakavampien seurausten ehkäisemiseksi.

3.3 TIEDOTTAMINEN HARJOITUKSEN AIKANA

Harjoituksen intensiivivaiheessa tapahtuva sisäinen viestintä jakautuu hätäkuuluttamiseen, harjoituksen juontamiseen ja muuhun viestintään. Hätäkuuluttamisen suorittaminen sisältyy harjoituksen tehtäviin ja sen avulla hiotaan sisäistä viestintää. Hätäkuuluttaminen tapahtuu välittömästi poikkeustilanteen alettua, esimerkiksi palokellojen soidessa. Sen tarkoituksena on viestittää pelastautumisohjeet nopeasti ja selkeästi vaaratilanteen vaikutuspiirissä oleville henkilöille.

Hätäkuuluttaminen voi tapahtua myös sisäisen info-TV:n kautta tai eri laitteiden yhdistelminä. Edellä mainittujen kiinteiden järjestelmien lisäksi hätäkuuluttaminen voidaan suorittaa myös kannettavalla äänenvahvistimilla (megafoni). Megafoni täydentää kiinteän järjestelmän kautta tulevaa tietoa. Hätäkuuluttaminen yleisökuulutussjärjestelmän kautta varmistaa ihmisten nopean reagoinnin hälytystilanteessa.

Ihmisillä on tapana toimia kuulutussjärjestelmän kautta annettujen ohjeiden mukaisesti. Heti, kun on havaittu kyseessä olevan todellinen tulipalotilanne, ei tiedon

välittämisessä ihmisille tulisi syntyä viivettä. Hälytystilanteessa pääasiallisesti koettuja tunteita ovat huolestuneisuus, epävarmuus ja pelko, joten asianmukainen ja ajan-tasainen hätätiedottaminen kuuluttamisen avulla on äärimmäisen tärkeää. Kuuluttamisessa pitää muistaa ulkomaankielisten asiakkaiden läsnäolo. Valmiit kuulutus-pohjat eri kieliversioilla auttavat pikatilanteessa.

Etukäteen nauhoitettujen kuulutusten on todettu olevan tehottomia ja joissain tilanteissa jopa vaarallisia. Etukäteisnauhoitukset eivät kykene huomioimaan poikkeuksia esimerkiksi poistumisreittien turvallisuudessa.

Hätäkuuluttaminen jatkuu myös esimerkiksi kokoontumispaikalla, jossa yleisöllä on suuri tarve saada tietoa tilanteesta ja tulevista toimenpiteistä. Tositilanteessa mahdollisesti pakkasessa ulkona värjöttelevät asiakkaat pysyvät rauhallisena kun tietävät, että apu on tulossa ja tilannetta johdetaan selkeästi. Huomioliiveihin pukeutunut hätäkuuluttaja luo varmuutta siitä, että tilanne on hallinnassa.

Juontaminen puolestaan on kerrontaa jolla harjoituksen yleisö, tarkkailijat ja ulkopuoliset pidetään ajan tasalla harjoituksen eri vaiheista ja pelastautumistoimenpiteistä. Tällöin kuuluttaja toimii ikään kuin selostajana joka luo tilanteeseen elävyyttä ja kiinnostavia vivahteita. Hän pitää yleisön mielenkiinnon yllä harjoitusta kohtaan. Juontaja kertoo ketkä viranomaiset tai henkilöstöryhmät toimivat intensiivivaiheen eri kohdissa. Taitava juontaja osaa käyttää sopivasti huumoriakin.

Harjoituksen muu viestintä tapahtuu esimerkiksi kyltein, joilla informoidaan ulkopuolisille harjoituksen olevan käynnissä. Lisäksi harjoituksen aikana voi olla esillä infotauluja eri kohteissa. Tauluilla kerrotaan esimerkiksi paloilmoinlaitteen toiminta-periaatetta tai niillä voidaan viestittää kokoontumispaikan sijainti. Vain mielikuvitus asettaa rajat harjoituksen aikaisen informaation kehittämiseen.

3.4 RAKENNUKSESTA JA TILASTA POISTUMINEN

Rakennuksesta tai muusta tilasta poistumista harjoitellaan lähinnä tulipalon varalta. Poistuminen tulee kyseeseen myös pommi- tai muissa uhkaustilanteissa. Poistumis- tai evakuointiharjoitukset ovat hyvin yleinen harjoitusmuoto. Kaikkiin harjoituksiin ei toki liity evakuointia tai rakennuksesta poistumista.

Poistuminen aloitetaan palokellojen soidessa, automaattisen paloilmoinlaitteen hälyttäessä, henkilökunnan muutoin hälyttäessä tai omatoimisena poistumisena tilasta. Ihmiset saattavat reagoida hälytysääneen vastahakoisestikin, mutta kuitenkin todennäköisesti toimivat

Kuvio 16. Posion vesipelastusharjoituksen pääkouluttaja Oula-Matti Peltonen Lapin Urheiluopistolta toimi myös harjoituksessa juontajana. Kuva: Lapin matkailun turvallisuusjärjestelmänhanke.

henkilökunnan antamien ohjeiden mukaisesti. Henkilökunnan oletetaan tietävän mitä on tapahtumassa, miten tulisi toimia ja missä on lähin poistumistie. Univormua, huomioliiviä tai nimikylttiä käyttävää henkilöä kuunnellaan todennäköisimmin. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että yrityksen henkilöstö erottautuu muiden joukosta.

Kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu, että tilasta poistuminen tehostuu kun henkilökunta tai viranomaiset havainnollistavat suullisia käskyjä elein. Eri kulttuuritaustoista johtuen käskyjä ja eleitä ymmärretään eri tavoin. Tämän vuoksi poistumisen ohjaamiseen ja varmistamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota matkailualalla ja muissa monikulttuurisissa työyhteisöissä.

Harjoituksessa poistuminen tapahtuu johdetusti ja rauhallisesti ennalta sovittuja reittejä pitkin kokoontumispaikalle. Ennalta nimetyt henkilöt suorittavat omien vastualueidensa henkilöiden nimenhuudon kokoontumispaikalla. Vastuuhenkilöt ilmoittavat pelastustoiminnan johdolle ja yrityksen johdolle poistumisen onnistumisen tai mahdollisesti sisään jääneistä henkilöistä. Kokoontumispaikalla voidaan harjoitella ensiapupisteen perustamista mahdollisten loukkaantuneiden varalta.

Kuvio 17. Ohjattu poistuminen harjoituksessa. Palokellon ääni on läpitukeva, joten korvia pidellään. Kuva: Lapin matkailun turvallisuusjärjestelmähanke.

Poistumisen jälkeen harjoituksen johto kertoo kaikille osallistujille miten oikea tilanne olisi jatkunut kokoontumispaikalta eteenpäin. Sään salliessa kokoontumispaikalla annetaan välitön palaute harjoituksen sujumisesta.

Harjoituksella hiotaan myös henkilökunnan ja asiakkaiden välistä viestintää. Poistumisen yhteydessä harjoitellaan esimerkiksi tyhjien ja tarkastettujen tilojen merkkäamista liimalapuilla, jotta paikalle saapuva pelastushenkilöstö tietää mitkä tilat henkilökunta on jo tarkastanut.

3.5 HARJOITUKSEN ARVIOINTI JA SEURANTA

Harjoitukseen nimetyt tarkkailijat havainnoivat harjoituksen kulkua etukäteen laaditun lomakkeen pohjalta. Tarkkailijat ovat yrityksen ulkopuolisia toimijoita, esimerkiksi turvallisuusasiantuntijoita, viranomaisia, kouluttajia tai läheiseen kumppanuusverkostoon kuuluvia henkilöitä. He hyödyntävät vahvaa ammattikokemustaan, jonka perusteella he voivat tehdä havainnoita laaja-alaisesti myös muista kuin lomakkeeseen merkityistä asioista. Havainnoinnin avulla saadaan tietoa yrityksen toiminnallisesta ja rakenteellisesta turvallisuudesta.

Erityinen painopiste tarkkailussa on henkilöstön toiminnan arviointi erityistilanteissa. Havainnoinnilla arvioidaan toimintaohjeiden käyttökelpoisuus, niiden päivittämisen tarve sekä koulutuksen ja välineiden kehittämistarpeet.

Harjoituksissa tarkkailijoina toimivat esimerkiksi:

1. Viranomaiset
2. Turvallisuuskouluttajat
3. Vapaaehtoinen pelastuspalvelu
4. Rikosuhripäivystys
5. Liikenneturva
6. Seurakunnan edustaja
7. Yrityksen turvallisuusvastaavat
8. Matkailukeskuksen muut yritykset
9. Alihankintakumppanit

Tarkkailukohteet määritellään harjoituksen suunnittelun yhteydessä. Tarkkailijoita sijoitetaan esimerkiksi hotellin kerrokseen, portaikkoihin, piha-alueelle, maastoreitien varrelle ja kokoontumispaikoille. Näin he voivat seurata poistumisreittien, kulkureittien ja uloskäyntien esteettömyyttä, merkintöjen ja opasteiden toimivuutta, maastopelastustyön sujumista sekä kokoontumispaikan toimivuutta. Ohjelmapalveluyrityksissä tarkkailijat sijoittuvat simuloidun onnettomuuden tapahtumapaikalle, yrityksen toimistoon (jossa on yrityksen tilanpäivystäjä) ja siirtymäreiteille.

Käsikirjan liitteenä on lomakemalleja, joita voi räätälöidä erilaisiin harjoitustilanteisiin sopiviksi. Lomakkeiden sisältö voi hiukan vaihdella koska poistumisharjoituksessa tarkkaillaan osittain erilaisia seikkoja kuin esimerkiksi kriisiviestintäharjoituksessa tai moottorikelkkaonnettomuusharjoituksessa.

Havainnoinnin lisäksi tarkkailijat varmistavat, että harjoitus sujuu turvallisesti. Tämän vuoksi tarkkailijoita pitää varata riittävä määrä. Heitä kannattaa kutsua enemmänkin kuin suunnitelmassa on mitoitettu. Näin ennaltaehkäistään peruuntumisten tuomia ongelmia ja samalla tarjotaan mahdollisuus useammalle henkilölle saada kokemusta turvallisuusharjoituksesta.

Kuvio 18. Tarkkailijat tehtävissään.
Kuva: Lapin matkailun turvallisuusjärjestelmähanke.

Tarkkailijat osallistuvat harjoituksen purkutilaisuuteen ja kommentoivat harjoituksen kulkua. Lisäksi he tekevät kehittämisehdotuksia toimintatapojen hiomiseksi ja rakenteellisen turvallisuuden parantamiseksi. Yrityksen kumppanuusverkostosta valitut tarkkailijat saavat samalla mahdollisuuden laajentaa verkostoaan ja ylläpitää omia taitojaan.

3.6 KUVAAMINEN JA MUU DOKUMENTOINTI

Monipuolinen dokumentointi on erittäin tärkeä osa harjoitusta. Harjoituksen suunnittelussa sovitaan dokumentoinnin menetelmistä ja vastuista. Harjoitukseen osallistuville on kerrottava etukäteen, että harjoitus videoidaan tai kuvataan. Samalla tulee pyytää lupa kuvien julkaisemiseen. Käytännössä tämä tapahtuu esimerkiksi niin, että suunnittelutilaisuudessa ilmoitetaan, että harjoitus kuvataan ja videoidaan ja kuvamateriaalia voidaan julkaista vaikkapa yrityksen nettisivuilla.

Harjoituksen kuvaaminen auttaa purkutilanteessa palauttamaan mieliin yksityiskohtia. Videokuva on eräissä harjoituksissa lähetetty suorana tarkkailijoille, jotka seuraavat harjoitusta esimerkiksi hotellin auditoriossa. Kuvamateriaalista editoidaan koulutusmateriaalia yritysten ja viranomaisten käyttöön. Harjoitukseen voidaan kutsua paikalle ammattikuvaaja, joka editoi videomateriaalin kohderyhmille sopivaan muotoon. Harjoituksen suunnitelma, tarkkailijoiden laatimat muistiinpanot ja harjoituksesta laadittu muistio sisältyvät harjoitusdokumentaatioon. Asiakirjat talletetaan muun muassa yrityksen turvallisuuskansioon.

Harjoitukseen osallistuvat tarkkailijat ja muiden organisaatioiden edustajat dokumentoivat harjoitusta omasta näkökulmastaan. He voivat tehdä erikseen oman raportin tai muistion organisaatiolleen. Havainnot auttavat oman työpaikan turvallisuuden kehittämisessä.

4 Harjoituksen päättäminen ja purku

4.1 HARJOITUKSEN PÄÄTTÄMINEN

Harjoituksen aloittaminen aikataulun mukaisesti on tärkeää, mutta yhtä olennaista on myös harjoituksen päättäminen harjoitussuunnitelman mukaisessa aikataulussa. Harjoitus päätetään kun harjoitus on vedetty läpi suunnitelman mukaisesti. Harvinaisissa tosivaaratapauksissa harjoitus voidaan tietenkin päättää suunniteltua aikaisemmin. Harjoituksen johtaja ilmoittaa selkeästi kaikille, että harjoitus on päättynyt. Harjoituksen päättäminen voi tapahtua esimerkiksi kokoontumispaikalla, jossa kaikki osallistujat ovat läsnä.

Harjoituksen selkeä päättäminen on erittäin tärkeää, koska muutoin harjoitus jää ikään kuin ”roikkumaan” ilmaan. Osallistujat voivat siinä tilanteessa olla epäätietoisia harjoituksen intensiivivaihetta seuraavista jatkotoimenpiteistä. Harjoituksen selkeän päättämisen yhteydessä kerrotaan jatko-ohjelma. Harjoituspalautelomakkeet pyydetään jo tässä vaiheessa niiltä henkilöiltä, jotka eivät ehdi osallistumaan harjoituksen purkamiseen. Päättämisen jälkeen seuraa harjoituksen purkutilaisuus, johon osallistujat kutsutaan samalla kun harjoitus päätetään.

4.2 PURKU- JA PALAUTETILAISUUS

Harjoituksen purku- ja palautetilaisuus on oppimistapahtuma jossa kerätään kokemuksia harjoituksesta ja sen onnistumisesta, arvioidaan harjoituksen tavoitteiden saavuttaminen sekä pohditaan hyviä toimintatapoja erilaisiin tilanteisiin. Harjoitukseen osallistuneet viranomaiset, tarkkailijat, maalihenkilöt ja yritysten edustajat kokoontuvat palautekeskusteluun välittömästi harjoituksen päättämisen jälkeen.

Palautekeskusteluun kannattaa varata aikaa. Harvoin asiat saadaan purettua tunnissa ja toisinaan tilaisuus voi kestää parikin tuntia. Harjoituksen johtaja tai erikseen sovittu muu henkilö vetää palautetilaisuuden ennalta sovitun esiintymisjärjestyksen mukaisesti. Palautetilaisuuden paikka ja kelloaika kerrotaan harjoitusta edeltävässä koulutustilaisuudessa sekä julistettaessa harjoitus päättyneeksi. Tilaisuus kannattaa pitää rauhallisessa paikassa, esimerkiksi yrityksen auditoriossa.

Kaikkien kommentit ovat arvokkaita ja keskusteluun tulee kannustaa. Yritys ja muut osallistujat oppivat hyvin paljon nimenomaan palautetilaisuudessa käydyn keskustelun tuloksena. Tarkkailijat antavat palautetta tarkistuslistaan kirjaamistaan asioista. Tilaisuudessa kerätään kirjallinen palautemateriaali myös muilta osallistujilta,

Kuvio 19. Ylläksellä pidetyn Kaamos 2009 harjoituksen purku- ja palautetilaisuus.
Kuva: Lapin matkailun turvallisuusjärjestelmämahanke.

mikäli heitä on pyydetty kommentoimaan ja heille on palautelomake etukäteen jaettu. Lisäksi kaikkien nähtävillä heijastetaan sähköpostiosoite, johon palautetta voi lähettää jälkeenpäinkin. Palautetilaisuudessa esille tulleet asiat kirjataan harjoitusmuistioon.

4.3 HARJOITUKSEN MUISTION LAATIMINEN

Harjoituksesta laaditaan muistio, josta ilmenee harjoituksen tavoite, harjoituksen kulku, osallistujat, harjoituksessa sattuneet poikkeavat tapahtumat, palautetilaisuudessa esille tulleet asiat ja jatkotoimet. Muistioon kannattaa merkitä myös kuva- ja videomateriaalin sijainti/säilytyspaikka. Muistio voidaan lähettää harjoitukseen osallistuneiden viranomaisten ja tarkkailijoiden kommentoitavaksi.

Muistioon kirjatut asiat ovat myös hyviä lähtötietoja harjoituksen lehdistötiedotteen laatimiselle. Muistio talletetaan yrityksen turvallisuuskansioon, jossa on myös muita turvallisuuden asiakirjoja, ohjeita ja suunnitelmia.

Harjoituksen päättämisen, palautetilaisuuden ja muistion laatimisen jälkeen yritys käy henkilökuntansa kanssa läpi harjoituksen tuloksia ja korjaa mahdollisesti havaitut turvallisuuspuutteet. Harjoituksesta saatavat havainnot hyödynnetään myös yrityksen turvallisuusdokumentaatiossa kuten esimerkiksi riskienkartoituksessa ja pelastus-/turvallisuussuunnitelmissa. Turvallisuustyö on mukana yrityksen jokapäiväisessä johtamisessa. Tähän liittyy muun muassa yhteistyöverkoston ylläpitäminen. Vuositaisen aikataulun mukaisesti pidetään sisäisiä koulutuspäiviä, joissa turvallisuusasiat ovat esillä. Samalla mahdollisesti ideoidaan jo uutta harjoitusta.

5 Harjoitusmalleja

5.1 VERKOSTOMAISET YHTEISTOIMINTAHARJOITUKSET

Tässä luvussa esitellään harjoituksia, jotka toteutetaan yhteistyössä viranomaisten, yritysten ja liiketoimintakumppaneiden kanssa. Yhteistyönä järjestettävät harjoitukset edellyttävät hieman laajempaa valmistelua kuin kohdassa 3.1 esitetyt pienet päivittäisharjoitukset. Yhteistoimintaharjoitukseen osallistuu useita organisaatioita ja niillä on laajempi vaikutus ja näkyvyys paikkakunnalla. Tässä esitetyt harjoitukset lähtevät liikkeelle yritysten aloitteesta ja yritys hyötyy niistä huomattavasti. Harjoitusmalleista on laadittu harjoituskortit, joissa tiivistetään harjoituksen sisältö, tavoite ja osallistujat. Verkostomaisten harjoitusten ja pienten päivittäisharjoitusten kortit on koottu lukuun 5.2.

5.1.1 Vesipelastusharjoitus

Suurehkolla järvellä järjestettävässä vesipelastusharjoituksessa mallinnetaan matkustaja-aluksella syttyvää tulipaloa ja siitä seuraavaa evakuointia. Maalihenkilöinä toimii kymmenen VPK-laista. Tarkkailijoilla on vapaa pääsy harjoitusalueen sovituille turvallisille paikoille. Tarkkailijat ja kuvaajat käyttävät keltaisia huomioliivejä. Harjoitusta voidaan suunnitella esimerkiksi kevään aikana yhdessä pelastuslaitoksen, muiden viranomaisten sekä alueella toimivien järjestöjen kanssa.

Harjoitus aloitetaan kello 18.00. Tämän jälkeen hätäkeskus saa ilmoituksen tulipalosta laivan konehuoneessa. Matkustajalaivan tiloissa aloitetaan evakuointi välittömästi. Savua on runsaasti ja asiakkaat opastetaan ulos takakannelle. Kapteeni antaa aluksen radiolla selkeitä ja kuuluvia ohjeita ja tiedotti tilanteen etenemisestä matkustajia. Pyörätuolilla liikkuva asiakas evakuoidaan pelastuslaitoksen veneeseen. Kaikki asiakkaat toimitetaan ensihoidon tarkistettavaksi erikseen sovitulle kokoontumispaikalle.

Hätäilmoituksen jälkeen noin 10 minuutin kuluttua kaksi henkilöä joutuu, suunnitelman mukaisesti, yli laidan veden varaan. Paikalle on jo lähetetty pelastuslaitoksen vene sekä paikallisen purjehdusseuran vapaaehtoisia. Vinssillä varustettu rajavartioston helikopteri hälytetään poimimaan matkustajia vedestä. Pelastuslaitos sammuttaa tulipalon aluksessa.

Matkustaja-aluksen evakuointiharjoitus Kemijärvellä suunnitellaan Lapin pelastuslaitoksen Kemijärven toimipisteen johdolla yhteistyössä poliisin, Lapin rajavartioston vartiolentueen, sairaala Lapponian, Tunturipurret ry:n sekä Lapin matkailun

turvallisuusjärjestelmähankkeen kanssa. Tilaisuuteen on yleisöllä vapaa pääsy. Aihetta käsittelevä uutinen julkaistaan paikallislehdessä ennen harjoitusta. Tämän vuoksi yleisöä on rannalla runsaasti. Hankehenkilöstö toimii harjoituksessa kuvaajina laattien myös raportin osallistujien käyttöön. Filmien editoinnin jälkeen materiaali toimitetaan viranomaisille, aluksen omistaneelle yritykselle sekä koulutus- ja opetusmateriaaliksi.

Harjoitus päättyy noin kello 19.00, jonka jälkeen pidetään purku- ja palautetilaisuus ”palaneen laivan” sisätiloissa. Pelastuslaitoksen, poliisin, ensihoidon, rajavartioston, paikallisen purjehdusseuran ja aluksen omistajayrityksen edustaja pitävät puheenvuoron palautetilaisuudessa.

5.1.2 Koskimelontaharjoitus

Kukkolankoskella Lapissa pidettävään harjoitukseen osallistuu yrityksiä, viranomaisia ja oppilaitoksen edustajia. Paikallinen koskenlaskua harjoittava yritys toimii harjoituksen maaliyrityksenä. Esille nousee sääntöjen läpikäynnin tärkeys, varusteiden oikea pukeminen, osaamisen testaaminen rannalla sekä ohjeiden ymmärtäminen ja niiden noudattaminen. Asiakkaiden etukäteisinformointi on keskeisessä asemassa riskienhallinnassa.

Harjoitusta edeltävässä koulutuksessa painotetaan myös onnettomuuden tai läheltäpiti -tilanteen läpikäynnin tärkeyttä. Lisäksi kuullaan sairaanhoitopiirin ensihoidon puheenvuoro. Lähellä olevan Ruotsin rajan aiheuttamat pelastuksen erityispiirteet selvitetään koulutustilaisuudessa.

Alustuspalaverin jälkeen osallistujat jaetaan kahteen ryhmään. Koskenlasku suoritetaan samalla tavalla kuin normaalisti asiakkaiden kanssa. Harjoituksen osallistujat toimivat tarkkailijoina ja tarkoituksena on kiinnittää huomiota muun muassa ennako-ohjeistukseen rannalla ja toiminnan turvallisuuteen itse koskessa.

Koskessa tapahtuneen harjoituksen jälkeen käydään palautekeskustelu, jossa analysoidaan oppaan/kipparin johtamistoimintaa, asiakkaille annettavan turvainfon sisältöä, koskimelonnin erityisvarusteiden ja vaatetuksen toimivuutta, kosken käyttäytymistä eri virtapaikoissa, asiakkaiden liikunnallisten rajoitteiden ilmenemistä ja eri kansallisuuksien ominaisuuspiirteiden huomioon ottamista.

5.1.3 Luontopolkuonnettomuuden harjoitus

Tunturikeskuksessa pidettävässä harjoituksessa nostetaan esille hotellien ja majoitusliikkeiden ulkopuolella tapahtuneiden vahinkojen ja onnettomuuksien aiheuttamat toimenpiteet yrityksille. Ennen harjoitusta käydään toimintamalli läpi pelastuslaitoksen, terveydenhuollon ja poliisin näkökulmasta. Varsinainen harjoitus toteutetaan teoria-koulutuksen jälkeen viranomaisten toimiessa tarkkailijoina.

Harjoitustilanteessa hotellin vastaanottoon saapuu asiakas, joka kertoo erään henkilön loukanneen jalkansa lähitöllä olevalla luontopolulla. Harjoituksessa huomioidaan kylmäsuojaus ja asiakkaalle annettava ensiapu. Viranomaisapua saadaan paikalle noin tunnin kuluttua hätäilmoituksesta. Tämä kuvastaa yritysten oman varau-

tumisen tärkeyttä. Harjoituksen jälkeen käydään palautekeskustelu yhteistoimintamallin kehittämiseksi.

5.1.4 Turvallisuuden teemapäivä tunturikeskuksessa

Tunturikeskuksessa pidetään turvallisuuden teemapäivä, jossa järjestetään kaksi ulkoilmaharjoitusta. Harjoitukset keskittyvät moottorikelkkaonnettomuuden ja pororekionnettomuuden pelastustoimintaan. Harjoituksen suunnittelu käynnistyy luontosafareja harjoittavan yrityksen aloitteesta. Harjoittelussa havaitaan kylmäsuojauksen tärkeys. Teemapäivänä todetaan, että on hyvä harjoitella yleisiä tapaturmia ja sairauskohtauksia kuten esimerkiksi paleltumavammoja, palovammoja ja rintakiputilanteita. Lisäksi kiinnitetään huomiota ensiapulaukkujen sisältöön.

Keskusteluissa nostetaan esille mm. toimintaohjekorttien käyttö yrityksissä. Korkeilla voidaan varmistaa, että asiat onnettomuustilanteissa tehdään oikein. Lausunnot, todistukset, kuvaamiset ja muu dokumentointi ovat tärkeitä toimenpiteitä, joihin ei välttämättä osata kiinnittää huomiota ilman ”lunttilappua”. Jokainen voisi itse koota tarvitsemiansa toimintaohjeita.

Keskustelua käydään myös tiedottamisen toimintatavoista. Kaikilla osapuolilla tulee olla selvät pelisäännöt kenelle ilmoitetaan, miten ja kuinka. Ulkoilmaharjoitukset otetaan hyvin vastaan matkailukeskuksessa. Tilanteet ovat todentuntuisia ja verkostomainen toteuttamistapa vahvistaa yhteistyötä.

5.1.5 Kriisiviestintäharjoitus

Matkailukeskuksen kriisiviestintäharjoituksessa kehitetään yritysten sisäistä ja ulkoista onnettomuusviestintää. Rinneyhtiö, pelastuslaitos, poliisi, sairaankuljetus ja rajavartiolaitos käyttävät puheenvuoron harjoitusta edeltävässä koulutustilaisuudessa. Harjoituksessa hiotaan myös matkailukeskuksen matkailuyhdistyksen roolia kriisiviestijänä matkailuun liittyvissä asioissa. Harjoitus kestää noin puoli tuntia, jonka aikana ”loukkaantuneet” kuljetetaan sisälle lämpimään tilaan. Mediaopiskelijat soittavat puheluita alueen yrittäjille tuoden toden toden tuntua harjoitukseen.

Purkukeskustelussa tulee esille etukäteen määriteltyjen viestintävastuiden ja viestintäohjeistusten merkitys nopeaan ja täsmälliseen reagointiin. Harjoituksessa havaitaan selkeästi viestintäpaineen kohdistuminen myös yksittäiseen yritykseen. Palautekeskustelussa käsitellään myös kylmäsuojausta, maastopelastuksen logistiikkaa ja ensiapuosaamista.

5.1.6 Majatalon poistumisharjoitus

Harjoituksen suunnittelevat Majatalon henkilökunta yhdessä paikallisen pelastuslaitoksen kanssa. Majatalon johto on yhteydessä pelastuslaitoksen edustajiin ja yhteinen harjoitusajankohta saatiin sovittua. Harjoitukseen on kaikilla vapaa pääsy.

Harjoituksesta on myös erikseen tiedotettu muille alueen toimijoille, joista muutama yrittäjä saapui paikalle seuraamaan harjoitusta. Henkilöstö kuvaa harjoituksen viideolle. Ennen varsinaista harjoitusta pidetyssä koulutuksessa palotarkastaja kertoo

poistumisharjoituksen tarkoituksesta ja tavoitteista sekä ohjeisti maaliryhmän poistumiseen.

Majatalon harjoituksen kulku

1. Palovaroitinjärjestelmä havaitsi savun ja käynnisti palohälytyksen
2. Henkilökunta reagoi hälytykseen ja lähti tarkastamaan tilannetta
3. Käytävällä käveli asiakkaita, jotka ilmoittivat havaitusta savusta
4. Asiakkaat ja kokoustilassa olleet henkilöt ohjeistettiin poistumaan kokoustilan varauuskäynneistä
5. Paikalle tuli lisää henkilökuntaa ja palo-ovet suljettiin
6. Tulipalo paikannettiin varastoon ja tilanteen johdon ottanut henkilö ohjeisti toista henkilöä soittamaan hätäkeskukseen sekä suorittamaan alkusammutustoimenpiteet
7. Tilanteen johtaja meni aulaan ja ohjeisti muun henkilökunnan evakuoimaan Majatalon
8. Tilanteen johtaja tarkasti itse osan talosta
9. Rakennus saatiin evakuoitua nopeasti kokoontumispaikalle
10. Rakennus oli tyhjä viidessä minuutissa
11. Kokoontumispaikalla laskettiin asiakkaiden määrä, jotta voitiin varmistua kaikkien poistuneen rakennuksesta
12. Pelastuslaitos saapui paikalle noin kymmenen minuutin kuluttua hälytyksestä
13. Tilanteen johtaja antoi välittömästi ensitiedot pelastuslaitoksen edustajalle

Yrittäjä esittelee harjoituksen kulun käytännössä ja jakaa maaliryhmän suunnitelman mukaisesti hotellin kokoustilaan, aulaan, kuntosalille ja majoitushuoneisiin. Majatalossa asuvat leirikoululaiset osallistuvat harjoitukseen maalihenkilöinä. Tapahtuma on hyvin positiivinen kokemus majatalossa asuneille henkilöille ja harjoitus antaa hyvää tietoa myös yrityksen turvallisuuskansion päivittämiseen.

5.1.7 Koiravaljakko-onnettomuusharjoitus

Harjoituksen skenaariona on koiravaljakon törmäys puuhun, jolloin kuljettaja loukkaa polvensa ja yksi asiakkaista lyö päänsä puuhun menettäen tajuntansa. Kolmas kyydissä ollut joutuu paniikkiin ja häiritsee reaktiollaan oppaiden toimintaa. Takana tulevan valjakon kuljettaja pitää omaa valjakkoansa paikoillaan välttämällä siten onnettomuuspaikan ruuhkautumisen. Kyydissä oleva asiakas ryhtyy kuvaamaan onnettomuutta.

Edellä menevä opas aloittaa välittömästi muiden oppaiden ohjauksen ja ottaa tilanteen haltuun. Kylmäsuojauksesta huolehditaan porontaljojen, avaruuslakanan sekä vilttien avulla. Harjoituksen aikana testataan puhelinpaikannusta hätäkeskuksen kanssa.

Asiakas ohjataan huolehtimaan koirista, jolloin henkilökunta pääsee huolehtimaan loukkaantuneista. Myös muut vapaana olevat henkilöt ohjataan huolehtimaan loukkaantuneista. Opas sytyttää tulet, jonka avulla kaikki pääsevät lämmittelemään ja nauttimaan lämmintä juomaa.

5.1.8 Lumilinnan evakuointiharjoitus

Kemin Lumilinnan evakuointiharjoitus järjestetään Kemin Matkailu Oy:n, Meri-Lapin yritysten, viranomaisten ja Ammattioppilaitos Lappian kanssa. Harjoituksen johtajana toimii Kemin palopäällikkö. Maalihenkilöinä (LumiLinnan asiakkaina) toimivat Lappian turvallisuusalan opiskelijat ja oppilaitoksen media-alan opiskelijat tekevät harjoituksesta ohjelman koulun radioon. Harjoitusta edeltävässä koulutuksessa käydään läpi yleistä asiaa poistumisesta erilaisista tiloista, henkilökunnan osaamisen merkitystä sekä työsuojelua (Työsuojeluhallinto, 2008). Pelastusviranomaisen, poliisi, ensihoito ja terveysturvonta kertovat vuorollaan tehtävistään erityistilanteessa. Lisäksi paikalla on esteettömyyden asiantuntija, joka tuo harjoitukseen aisti- ja liikuntarajoitteisen asiakkaan näkökulmaa ja erityistarpeita pelastautumistilanteessa.

Harjoituksen jälkeen siirrytään takaisin Kemin teatteriravintolaan palautetilaisuuteen. Palautekeskustelussa käydään läpi hätäilmoituksen tekeminen, tilannejohtaminen, asiakkaiden ohjaaminen evakuointitilanteessa, esteettömyyden toteutuminen, kuu-lutukset, yhteystietojen ajantasaisuus, säätilan aiheuttamat kylmäsuojaamisen vaatimukset, henkilökunnan antama tilanneselvitys pelastuslaitokselle, henkilökunnan varustus poikkeustilanteessa, tyhjien ja tarkastettujen tilojen merkitseminen, säännöllinen tilannetiedotus ja ulkopuolisten alueelle tulevien asiakkaiden ohjaaminen turvaan. Harjoitus dokumentoidaan videoimalla ja palautekeskustelusta laaditaan muistio. Kuvamateriaalista editoidaan koulutusmateriaalia yritysten, oppilaitosten ja viranomaisten käyttöön.

5.2 HARJOITUSKORTIT

Harjoituskorttien tarkoituksena on esittää harjoitusmalleja tiivistetyssä muodossa. Kortissa on kerrottu kaikki oleellinen: harjoitustyyppi, tavoitteet, laajuus ja paikka sekä osallistujat ja tulokset. Yritys voi ylläpitää harjoituskortteja omista harjoituksistaan ja sisällyttää kortit esimerkiksi yrityksen turvallisuuskansioon.

Harjoituskortti

Harjoituksen nimi: **Hätäilmoituksen suorittaminen**

Paikka: Oma yritys

Aika: Pari-kolme kertaa vuodessa

Tavoite: Henkilöstö osaa soittaa hätäpuhelun annettujen ohjeiden mukaisesti.

Osallistujat: Yrityksen henkilökunta.

Vetäjä: Yrityksen johto

Toteutus: Suoritetaan harjoituspuhelu noudattamalla hätäkeskuksen ohjeita. Toteutetaan pareittain siten, että toinen seuraa ja suorittaa arviointia.

Tulokset: Yrityksellä on käytössään kirjallinen ohje hätänumeroon soittamiseksi. Henkilökunnalle on muodostunut rutiini hätäpuhelun soittamiseksi ja toimenpide osataan tehdä myös vieraalla kielellä.

Harjoituskortti

Harjoituksen nimi: **Turvallisuuskävely**

Paikka: Oma yritys

Aika: Useita kertoja vuodessa

Tavoite: Henkilöstö tuntee yrityksen turvallisuuden kannalta tärkeät kohteet ja tekniikan

Osallistujat: Yrityksen henkilökunta

Vetäjä: Yrityksen johto ja kokenut henkilökunnan jäsen

Toteutus: Henkilökunta jaetaan kolmen hengen ryhmiin joissa kierretään turvallisuuskävelyn rastit ennalta valmistellun pohjan mukaan

Tulokset: Jokainen henkilöstön jäsen osaa perehdyttää uuden työntekijän turvallisuuden kannalta keskeisiin kohteisiin.

Harjoituskortti

Harjoituksen nimi: **Alkusammutusharjoitus**

Paikka: Oma yritys

Aika: Kaksi kertaa vuodessa

Tavoite: Yritys kehittää alkusammutuksen Henkilöstö tietää alkusammuttimien sijainnin ja osaa turvallisen alkusammutuksen

Osallistujat: Yrityksen henkilökunta.

Vetäjä: Yrityksen johto tai kokenut henkilökunnan jäsen. Paikalle voidaan kutsua myös VPK:n / pelastuslaitoksen edustaja.

Toteutus: Rasvakattilassa olevan palon sammuttaminen peitteellä tai tynnyrin puolikkaassa olevan palavan nesteen sammuttaminen. Toteutuksessa noudatettava erityistä varovaisuutta.

Tulokset: Henkilöstö osaa suorittaa tehokkaan ja turvallisen alkusammutuksen

Harjoituskortti

Harjoituksen nimi: **Hätäensiapuharjoitus**

Paikka: Oma yritys

Aika: Kaksi kertaa vuodessa

Tavoite: Jokaisella henkilöllä on perustiedot ja rohkeutta hätäensiavun antamiseen

Osallistujat: Yrityksen henkilökunta.

Vetäjä: Ensiapuosaaja yrityksestä tai ulkopuolinen EA-kouluttaja

Toteutus: EA-kouluttaja suorittaa koulutuksen ja rakentaa koulutukseen liittyvät rastit yhdessä yrityksen kanssa.

Tulokset: Kaikki henkilökunnan jäsenet ovat osallistuneet ja yrityksellä on suunnitelma EA-1 ja EA-2 kurseille osallistumisesta.

Harjoituskortti

Harjoituksen nimi: **Riskienkartoitustyöpaja**
Paikka: Oma yritys
Aika: Kerran vuodessa
Tavoite: Yrityksen työntekijät hiovat päivittäistä työn vaarojen ja riskien tunnistamista ja niiden hallintaa

Osallistujat: Yrityksen henkilökunta.
Vetäjä: Yrityksen johto

Toteutus: Tutustutaan esimerkiksi www.pk-rh.fi riskienhallintasivustoon. Arvioidaan oman työn aiheuttamat vaarat ja riskit työyhteisölle, asiakkaille ja ympäristölle. Sen jälkeen suunnitellaan toimenpiteet joilla riskien toteutuminen ehkäistään.

Tulokset: Kaikki henkilökunnan jäsenet ovat osallistuneet riskien arviointiin ja yrityksellä on ajantasainen riskienhallintasuunnitelma.

Harjoituskortti

Harjoituksen nimi: **Turvallisuusrastikoulutus**

Paikka: Yrityksen etupiha

Aika: Ennen sesonkia ja sesongin jälkeen. Uusien työntekijöiden perehdytystilaisuudessa.

Tavoite: Yrityksen rastikoulutus onnettomuuden hallintaan. Koulutukseen osallistuu keskeisiä yhteistyökumppaneita. Hiotaan yhteistoimintaa yritysten kesken.

Osallistujat: Yrityksiä ja viranomaisen edustaja.

Vetäjä: Yrityksen johto

Toteutus: Rakennetaan erilaisia tehtäviä/rasteja yrityksen piha-alueelle tai sisätiloihin. Jokaisella rastilla on valvoja/kouluttaja ohjaamassa rastitehtävän ratkaisua.

Tulokset: Oikeiden toimintatapojen hiominen päivittäisten vaaratilanteiden varalta. Ensiapuosaamisen kehittäminen ja kylmältä suojaamisen ymmärtäminen. Toimintaohjauksettien käyttöönotto ja viestinnän pelisääntöjen sopiminen.

Harjoituskortti

Harjoituksen nimi:	Ravintolalaivan evakuointi
Paikka:	Järvialue
Aika:	Kesä
Tavoite:	Yrityksen oman varautumisen sekä yrittäjän tilannejohtamisen testaaminen ja kehittäminen. Viranomaisten, kunnan, järjestöjen ja purjehdusseuran yhteistoiminnan hiominen vesiliikenne-onnettomuudessa.
Osallistujat:	Järjestöt, viranomaiset, kumppaniyrityksiä, kunta, oppilaitos.
Vetäjä:	Aluksen kapteeni (yrittäjä)
Toteutus:	Harjoitus edellyttää huolellista suunnittelua yhteistoimintaviranomaisten kanssa sekä maalihenkilöiden perehdyttämistä. Aluksella syttynyt tulipalo kuvataan ns. teatterisavulla.
Tulokset:	Hätäpuhelun soittamisen osaaminen, evakuointi aluksesta, alkusammutus, erityisryhmään kuuluvan asiakkaan evakuointi, hätäkuuluttaminen, yhteistoiminta.

Harjoituskortti

Harjoituksen nimi: **Koskenlaskun turvallisuus**

Paikka: Koskiosuus

Aika: Kesä

Tavoite: Koskimelonnin turvallisuustoimenpiteet, varusteosaaminen ja ohjeistuksen ajantasaistus, oppaan toimintakyvyn ylläpito.

Osallistujat: Kumppaniyrityksiä, kunnan edustaja, tiedotusvälineet, Trafi, sairaanhoitopiiri, VAPEPA.

Vetäjä: Yritys

Toteutus: Huolellinen suunnittelu viranomaisten ja muiden osallistujien kanssa. Voidaan harjoitella esimerkiksi veneen kaatumista ja sen edellyttämiä pelastustoimenpiteitä. Järjestetään tutulla koskiosuudella, jota yritys käyttää ohjelmalveluissaan.

Tulokset: Pelastautumisviiveiden ymmärtäminen, asiakkaiden etukäteisohjeistuksen merkitys, varusteiden kehittäminen, valtakunnan rajan huomioiminen.

Harjoituskortti

Harjoituksen nimi: Onnettomuus luontopolulla
Paikka: Yrityksen käyttämä reitti
Aika: Ennen sesonkia ja sesongin jälkeen. Uusien työntekijöiden perehdytystilaisuudessa.
Tavoite: Kehittää yritysten välisen yhteistyön toimintamalleja matkailukeskuksessa tapahtuvassa onnettomuudessa.

Osallistujat: Yrityksiä ja viranomaisen edustaja. Paikallisen matkailukeskuksen yhdistyksen edustaja
Vetäjä: Yrityksen johto

Toteutus: Järjestetään retkeilyreitille esimerkiksi ensiapua vaativa tehtävä. Käydään läpi myös sisäisen ja ulkoisen viestinnän järjestelyt esimerkiksi toteuttamalla kriisiviestintää.

Tulokset: Hätäpuhelun soittamisen osaaminen, kylmältä suojaaminen, yritysten välisen yhteistoiminnan ja oman varautumisen kehittäminen

Harjoituskortti

Harjoituksen nimi: Turvallisuuspäivä tunturikeskuksessa
Paikka: Yrityksen auditorio
Aika: Sesongin välipäivinä
Tavoite: Rastikoulutus arjen turvallisuustapahtumien hallintaan. Koulutukseen osallistuu keskeisiä yhteistyökumppaneita. Hiotaan yhteistoimintaa Vapaaehtoinen pelastuspalvelu VAPEPA:n kanssa.

Osallistujat: Matkailualueen yrityksiä, matkailuyhdistys, kunta, oppilaitos, poliisi, rajavartiosto.
Vetäjä: VAPEPA

Toteutus: Kutsutaan keskeisiä yhteistyökumppaneita, viranomaisia ja järjestöjä kertomaan turvallisuustyön vastuista, lainsäädännöstä ja verkostomaisen yhteistyön mahdollisuuksista. Voidaan yhdistää yrityksen tai matkailualueen koulutuspäivään.

Tulokset: Toiminnan hiominen moottorikelkka- ja poromatkailuonnettomuudessa. Ensiapuosaamisen ja kylmäsuojaamisen kehittämien. Toimintaohjauksettien käyttöönotto ja viestinnän pelisääntöjen sopiminen.

Harjoituskortti

Harjoituksen nimi:	Kriisiviestintäharjoitus
Paikka:	Matkailuyritys
Aika:	Ennen sesonkia
Tavoite:	Kriisin hallinta lasketteluonnettomuudessa. Kehitetään yritysten yhteistyötä ja viestinnän toimintatapoja laajaa medianäkyvyyttä saavassa onnettomuudessa.
Osallistujat:	Järjestöt, viranomaiset, matkailualueen yritykset, kunta, media-alan opiskelijat. Ulkopuoliset laskettelijat maalihenkilöinä ja ensiapua antavat maalihenkilöt
Vetäjä:	Matkailuyritykset
Toteutus:	Laaditaan yritykselle/matkailualueelle kriisiviestinnän suunnitelma, jonka toimivuutta testataan harjoituksessa.
Tulokset:	Hätäpuhelun soittamisen osaaminen, kylmäsuojauksen varmistaminen, tiedotusvastuiden määrittäminen yrityksessä, mediatiedotepohjan laatiminen, tiedotustilaisuuden järjestäminen, SOME-viestinnän pelisääntöjen hiominen.

Harjoituskortti

Harjoituksen nimi: **Koiravaljakko-onnettomuus**
Paikka: Yrityksen käyttämä reittiosuus
Aika: Ennen sesonkia
Tavoite: Maastossa ohjelmapalveluyritykselle tapahtuvan onnettomuuden pelastustyöt ja yhteistoiminta

Osallistujat: Pelastuslaitos, kunta, luontokeskus, kumppaniyritykset, poliisi

Toteutus: Rakennetaan onnettomuustilanne maastoon. Käytetään yrityksen kalustoa ja henkilökuntaa tilanteen simuloimisessa. Suositellaan, että harjoituspaikka olisi lähellä liikennöintiväyliä, jotta harjoituksen tarkkailu ja muu logistiikka voidaan järjestää tehokkaasti.

Tulokset: Hiottiin kylmältä suojaamisen käytäntöjä, hätäilmoituksen tekeminen, ensiapu ja paikalle saapuvalle viranomaiselle tehtävää tilannetiedottamista.

Harjoituskortti

Harjoituksen nimi: **LumiLinnan evakuointi**

Paikka: Kemi

Aika: Ennen linnan avaamista yleisölle

Tavoite: Lumilinnan evakuoinnin toteuttaminen tulipalotilanteessa.

Osallistujat: Kemin Matkailu Oy, Lapin pelastuslaitos, Kemin kaupunki, Länsi-Pohjan sairaanhoitopiiri, Peräpohjolan poliisilaitos, merivartiosto, alueen matkailutoimijoita, yrittäjiä.

Toteutus: Jokainen työntekijä on työpisteessään kuten normaalissakin asiakaspalvelutilanteessa. Hälytyksen tullessa suoritetaan rauhallinen poistuminen sovittuun kokoontumispaikkaan/-paikkoihin. Maailhenkilöissä voi olla mukana myös pyörätuolilla liikkuva asiakas, ulkomaalaisia asiakkaita ja lapsia.

Tulokset: Asiakkaiden hallittu ohjaaminen ulos kokoontumispaikalle. Liikuntarajoitteisen asiakkaan ohjaaminen turvaan. Kylmäsuojaamisen varmistaminen Ja oikeiden viestintätapojen testaaminen.

6 Yhteenveto

Käsikirjassa tuodaan esiin erilaisia harjoitusvaihtoehtoja ja hyviä toimintamalleja yrityslähtöisten harjoitusten järjestämiseen. Yritys voi tehdä harjoitukset joko yksin tai yhteistoimintaverkoston tuella. Harjoitusten skaala ulottuu pienistä ja yksinkertaisista mutta hyvin tehokkaista turvallisuusrasteista laajempiin yhteistoimintaharjoituksiin, joissa yritys on kuitenkin aina keskiössä. Tahto on aina ensimmäinen ja tärkein askel harjoituksen toteuttamiseen.

Harjoitusta kohtaan osoitettu kiinnostus käynnistää prosessin, jonka lopputuloksena yrityksen ja sen kumppaneiden turvallisuuskulttuuri kehittyy myönteisemmäksi. Käytännön neuvoja harjoituksen järjestämiseen saa esimerkiksi pelastuslaitokselta tai Suomen Pelastusalan Keskusjärjestöltä.

Yhteyttä kannattaa ottaa myös turvallisuusalan koulutusta järjestäviin oppilaitoksiin. Oppilaitoksilla voi olla meneillään hankkeita, joiden puitteissa turvallisuusharjoituksia voidaan järjestää. Harjoituksia voi käynnistää myös yhdessä kumppaniyritysten kanssa. Yhteistyö tuo harjoitukseen tehoa sekä uusia ja mielenkiintoisia sisältöjä.

7 Kirjoittajan esittely

Filosofian tohtori Pekka Iivari työskentelee projektipäällikkönä matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutissa Rovaniemellä. Iivari on perehtynyt yritysturvallisuuden kehittämiseen ja kouluttamiseen. Hän on laatinut oppikirjoja matkailun turvallisuudesta, yritysten kriisien hallinnasta ja Venäjän yritysturvallisuudesta.

8 Kirjallisuus ja lähteet

- Iivari, P. 2012. Matkailun turvallisuus. Globaalit muutokset, paikalliset vaikutukset. Rovaniemen ammattikorkeakoulun julkaisusarja D nro 8
- Koivumaa, V. 2011. Verkostokuvaus. Lapin matkailun turvallisuusjärjestelmä – koulutus, verkosto ja ennakointi –hanke 2011.
- Kuluttajaturvallisuuslaki 920/2011.
- Kytömäki, L. 2011. Opas turvallisuuskävelyn järjestämiseen. Laurea, Leppävaara.
- Lapin matkailun turvallisuusjärjestelmähanke 2011. Viitattu 12.3.2014 <http://matkailu.luc.fi/Hankkeet/Turvallisuus/fi/Etusivu>
- Pelastuslaki 379/2011.
- Työsuojeluhallinto 2008. Turvallisuusjohtaminen. Työsuojeluhallinnon työsuojeloppaita ja -ohjeita 35, Tampere: Multiprint Oy.
- Työturvallisuuslaki 737/2002.

Liitteet

Harjoitussuunnitelman runko, jota on sovellettu yrityslähtöisissä harjoituksissa

1. Ajankohta (päivämäärä ja kelloaika, harjoituksen kesto)
2. Paikka (mahdollisimman tarkasti, koordinaatit)
3. Harjoitustyyppi (viranomaisharjoitus, päivittäisharjoitus)
4. Harjoituksen johtaja
5. Turvallisuuspäällikkö (toimii harjoituksen riskien arvioijana)
6. Maaliryhmä johtajineen (harjoituksen ”uhrit”)
7. Harjoitushenkilöstö (harjoitettava henkilöstö, viranomaiset, järjestöt, yritysedustajat)
8. Harjoitusjoukot (yleisö, joka toimii esimerkiksi asiakkaina ravintolassa)
9. Harjoituksen kuvaus (skenaario mitä on tapahtunut, erityisasiat, joihin kiinnitettävä huomiota)
10. Valmistelevat toimenpiteet (briiffaukset, preppaukset)
11. Muu toiminta (esimerkiksi tuote-esittelijöiden läsnäolo)
12. Viestiliikenne (missä verkossa ja millä järjestelmillä toimitaan)
13. Varautuminen (mitkä yksiköt päivystävät harjoituksessa tapahtuvan oikean onnettomuuden varalta)
14. Materiaali (rakennusmateriaalit, EA-tarvikkeet, esittelymateriaalit, kylmäsuojaus, potilaskortit, teltat, jne.)
15. Ryhmäyöteemat (mitä kokonaisuuksia käsitellään ja miten ne puretaan palautteessa)
16. Briefing ja debriefing (erityistavoitteet kriisin hallinnalle)
17. Harjoituksen turvallisuussuunnitelma ja vakuutukset
18. Harjoituksen kustannusten jako
19. Harjoitustiedottaminen (sisäinen ja ulkoinen tiedotustoiminta vastuuhenkilöineen)
20. Harjoituksen dokumentointi (videoiminen, kirjaaminen organisaation pelastussuunnitelmaan / turvallisuusasiakirjaan)
21. Harjoitusalueen kartta
22. Harjoituksen toimintaorganisaatio kaaviona
23. Puhelinnumerot, viestiliikennetunnukset

ERITYISTILANNEHARJOITUS - TARKKAILIJAN LOMAKE

Päivämäärä: _____

Tarkkailija: _____

Tilanne nro _____

Mitä tällainen tilanne merkitsee yrityksen jatkuvuudelle, olemassaololle?

Miten selkeästi yrityksen johtamisvastuut toimivat kyseisessä tilanteessa?

Oliko yrityksen sisäisessä ja ulkoisessa viestinnässä epäselvyyksiä ?

Mikä niitä aiheutti?

Missä vaiheessa yrityksen viestinnässä voi tulla tarpeettomia viiveitä?

Mitä erityisvaatimuksia kyseinen tilanne aiheuttaa yrityksen erityistilannejohtamisessa?

Miten voit tukea yritystä, sen henkilöstöä ja asiakkaita tilanteen jälkihoidossa/henkisessä ensiavussa?

Mitä keinoja löydät kyseisen tilanteen ennaltaehkäisyyn?

Muut huomiot: _____

RINNEONNETTOMUUS - TARKKAILIJAN LOMAKE

Toimipaikka ja päivämäärä _____

Tarkkailijan nimi: _____

Tarkkailtava alue: _____

Rinteessä:

1. Kuka teki hätäilmoituksen?
2. Rinnehenkilöstön toiminnan arviointi
3. Yrityksen henkilöressurssien riittävyys tehtävälle
4. Ensiapuvälineet ja niiden riittävyys
5. Kylmäsuojauksen huomiointi

Onnettomuuspaikalla:

1. Ensiaputaito
2. Ensiapuvälineet onnettomuuspaikalla
3. Ensihoidon/viranomaisen paikalle saapuminen
(viive, johtovastuun ottaminen)
4. ylmäsuojaustarvikkeet ja niiden käyttömahdollisuus
5. Asiakkaan kuljettaminen (tarvittaessa)

Yrityksen sisäinen toiminta:

1. Viestintä yrityksen sisällä
2. Yhteistyö naapuriryitysten kanssa
3. Mahdollisten muiden ryhmään kuuluvien huomiointi
(rinteessä muiden laskettelijoiden, perheen jäsenet, ym.)

Muuta:

1. Ulkomaalainen asiakas (kielitaito, ym.)

Sosiaalinen media:

1. Yrityksiin kohdistuva paineensietokyky yrityksiin
2. Yritysten ohjeistus henkilökunnalle suhtautumisesta mediaan
3. Median saama kohtelu yrityksistä
4. Mediaopiskelun kehitystoiminta jatkossa harjoitusten avulla
5. Sähköisen tiedonkulun merkitys jatkossa (yritysten tai alueen tiedottaminen sähköisessä mediassa vakavissa tapaturmatilanteissa)
6. Muut mediaa käsittelevät asiat

Muut huomiot:

Pelastus- ja turvallisuusharjoitukset edistävät yritystoiminnan laatua ja häiriöttömyyttä. Käsillä olevassa oppaassa käydään läpi yrityksen pelastus- ja turvallisuusharjoituksen suunnittelun ja toteuttamisen eri vaiheet. Harjoituksia voidaan järjestää kaikenkokoisissa yrityksissä. Pienimuotoiset turvallisuusharjoitukset hoituvat yleensä omin voimin, mutta yhteistyöverkoston saaminen mukaan on hyödyllistä.

Oppaassa kerrotaan käytännönläheisiä esimerkkejä erilaisista harjoituksista, joissa voidaan hioa ensiaputaitoja, alkusamuttamista tai turvallisuuskävelyä. Ohjeistusta tarjotaan myös esimerkiksi maastossa tapahtuvan pelastamisen, kriisiviestintäharjoituksen tai vesipelastusharjoituksen järjestämisestä.

Opas toimii kannusteena turvallisuusosaamisen kehittämiseksi yrityksissä sekä elinkeinoelämää palvelevissa verkostoissa. Harjoitukset edistävät tehokkaasti riskienhallintaa sekä yrityksen valmiuksia kohdata poikkeavia tilanteita.

LAPIN AMK⁷
Lapland University of Applied Sciences

www.lapinamk.fi

ISBN 978-952-316-067-5